

Lunds Universitet
Sociologiska Institutionen

Konsten att distansera sig från ansvar

En kvalitativ innehållsanalys av morddömdas framställningar av
dödligt våld i nära relationer

Författare: Gabriel Boström & Emilia Sturesson
Kandidatuppsats: SOCK10, 15hp
Vårterminen 2024
Handledare: Susanne Boethius

Abstrakt

Författare: Gabriel Boström och Emilia Sturesson

Titel: Konsten att distansera sig från ansvar - En kvalitativ innehållsanalys av morddömdas framställningar av dödligt våld i nära relationer

Kandidatuppsats: SOCK10, 15 hp

Handledare: Susanne Boethius

Sociologiska institutionen, vårterminen 2024

Studiens syfte är att undersöka hur dömda gärningspersoner för mord inom nära relationer framställer det misstänkta våldet och dess omständigheter i polisförhör. Studien utgår från ett breddat perspektiv på nära relationer där både familjerelationer och parrelationer inkluderas. Syftet kommer att uppnås genom en riktad kvalitativ innehållsanalys av polisförhör. Studien ska även undersöka eventuella skillnader mellan framställningarna som görs av gärningspersoner som har en parrelation till offret och gärningspersoner som har en annan familjerelation till offret. Gärningspersonernas framställningar analyseras med teoretisk utgångspunkt i Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker och Scott och Lymans (1968) teori om *accounts*, och studien tillämpar således en deduktiv ansats. Tidigare forskning inom området är begränsad och denna studie kan därför bidra med nya insikter och kunskap om ett relativt outforskat forskningsämne. Studiens resultat är att gärningspersonerna i stor utsträckning framställer våldet genom förnekande av ansvar, förnekande av offer, förnekande av skada, tragiska berättelser och syndaböcker. Jämförelsen mellan grupperna visar på att det finns stora likheter mellan hur brottet framställs. Gärningspersonerna använder neutraliseringstekniker i liknande utsträckning, men empirin visar att gärningspersoner som mördat en partner ursäktar våldet i högre grad. Detta analyseras och diskuteras utifrån ett maskulinitetsperspektiv. Studiens resultat visar dock att gärningspersonens relation till offret har liten betydelse, då det finns stora likheter mellan hur grupperna framställer våldet trots olika relationer till offret. På grund av studiens begränsade omfattning uppmuntras framtida forskning för att få mer kunskap inom området.

Nyckelord: Neutraliseringstekniker, *accounts*, framställningar, polisförhör, mord inom nära relationer, maskulinitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte & frågeställningar	3
1.2 Avgränsningar	3
2. Teori och tidigare forskning	5
2.1 Teori	5
2.1.1 Neutraliseringstekniker	5
2.1.2 Accounts	8
2.2 Tidigare forskning	9
2.2.1 Maskulinitet	9
2.2.2 Våldsamma mäns framställningar.....	10
2.2.3 Neutraliseringstekniker och accounts kopplat till våld	13
3. Metod	16
3.1 Material & avgränsningar.....	16
3.2 Analysmetod: Riktad kvalitativ innehållsanalys	18
3.3 Etiska överväganden och studiens tillförlitlighet	19
3.4 Metodens förtjänster och begränsningar.....	21
4. Analys	22
4.1 Neutraliseringstekniker.....	22
4.1.1 Förnekande av ansvar	23
4.1.2 Förnekande av skada.....	25
4.1.3 Förnekande av offer	26
4.1.4 Fördömande av fördömnarna.....	29
4.1.5 Åberopande av högre lojaliteter	29
4.2 Jämförelse av användandet av neutraliseringstekniker för mord inom familjerelationer och parrelationer.....	30
4.3 Accounts.....	31
4.3.1 Rättfärdiganden.....	31
4.3.2 Ursäkter.....	34
4.4 Jämförelse av användandet av accounts för mord inom familjerelationer och parrelationer ...	37
5. Diskussion och slutsatser	39
5.1 Neutraliseringstekniker och accounts i polisförhör	39
5.2 Jämförelse av användandet av neutraliseringstekniker och accounts mellan gärningspersoner i familjerelationer och parrelationer	41
5.4 Framtida forskning	43
Källförteckning:	45
Bilagor	49

1. Inledning

Under de senaste 20 åren har omkring 100 personer dödats årligen i Sverige och sedan 2015 har denna siffra tilltagit, år 2023 rapporterades 121 fall av dödligt våld (Brå, 2024a). De senaste åren har skjutvapenvåldet ökat markant i Sverige, vilket har väckt stor oro och uppmärksamhet (Selin & Öberg, 2019:86). Media rapporterar frekvent om den växande gängkriminaliteten, men statistik visar att dödligt våld inom familjen är minst lika vanligt (Selin & Öberg, 2019:44). Brottsförebyggande rådets rapport "Dödligt våld i Sverige 1990–2017" presenterar statistik för åren 2014 och 2017 som visar att dödligt våld i gängkriminalitet och dödligt våld inom familjen utgör varsin fjärdedel av allt dödligt våld (Selin & Öberg, 2019:44). Rapporten inkluderar både familjerelationer och parrelationer i kategorin dödligt våld inom familjen (ibid.). Dödligt våld kopplat till gängkriminalitet innebär ofta en inblandning av flera gärningspersoner (Brå, u.å.), vilket innebär att gärningspersonerna kan skylla ansvaret på varandra (se till exempel Widlund, 2022). När det gäller gärningspersoner för mord inom familjerelationer och parrelationer handlar det däremot ofta om en ensam gärningsperson (Brå, 2024b), vilket gör det svårt att lägga ansvaret för brottet på andra personers inblandning. Dessa gärningspersoner har dessutom en nära relation till offret, vilket inte är lika vanligt i gängmiljön. Detta väcker därför frågor kring hur gärningspersoner som dödar en närstående framställer mordet, hur förklarar man mordet på en människa som står en nära?

Studien utgår från en bred definition av våld i nära relationer, och följer Nationellt centrum för kvinnofrids (2023) definition av nära relationer där både familj- och parrelationer inkluderas. Forskningen kring gärningspersoners framställningar av mord inom nära relationer är i en svensk kontext begränsad, men det finns en hel del statistik som visar att förekomsten av dödligt våld i parrelationer är vanligt. Under 2023 var det tio kvinnor som blev dödade av någon de haft en pågående eller avslutad relation med (NCK, 2024). När det kommer till dödligt våld inom familjen finns det ingen statistik för 2023. Det finns däremot statistik från 2017 som visar att av 280 dömda gärningspersoner för mord mellan åren 2014 och 2017 var 21 procent av gärningspersonerna nuvarande eller tidigare partner till offret och 14 procent hade en familjerelation till offret. Detta visar på att dödligt våld i nära relationer förekommer i stor utsträckning, och det kan därför vara värdefullt att undersöka dessa gärningspersoners framställning av våldet för att identifiera motiv och mönster. Detta kan i sin tur möjliggöra utvecklandet av brottsförebyggande strategier för att minska våld i nära

relationer. Enligt rapporten “Dödligt våld i Sverige 1990–2017” (Selin & Öberg, 2019:43) är dödligt våld i familj- och parrelationer dessutom överordnade andra kategorier, vilket skildrar allvarlighetsgraden för dessa brott. Därför uppmuntras forskning om dessa grupper, då studerandet av dessa grupper tillsammans kan resultera i en helhetsförståelse av våld i nära relationer som ett brett begrepp, och möjliggör en jämförelse mellan dem.

Dödligt våld i parrelationer grundar sig ofta på svartsjuka eller separation (Selin & Öberg, 2019:7) och gärningspersoner för dödligt våld i både familj- och parrelationer lider ofta av psykisk ohälsa (Selin & Öberg, 2019:46). Enligt tidigare nämnd rapport är offret en förälder till gärningspersonen i hälften av fallen av dödligt våld inom familjerelationer, och det är inte ovanligt att gärningspersonen har missbruksproblem och/eller psykisk ohälsa (Selin & Öberg, 2019:46). Det kan därför tänkas att gärningspersoners framställningar för mord i nära relationer präglas av hänvisningar till svartsjuka, separation och psykisk ohälsa. Forskning tyder även på att våldshandlingar är mansdominerat (Gottzén, 2013:5), och den senaste statistiken från Brå visar att 90% av alla misstänkta för dödligt våld är män (Brå, 2024a). Det är därför relevant att undersöka om teorier om maskulinitet, som hegemonisk maskulinitet (Connell, 2002; Connell & Messerschmidt, 2005; Connell, 1996) och hypermaskulinitet (Hall, 2002; Parrott & Zeichner, 2003:70) kan identifieras i våldsamma mäns framställningar, då dessa teorier syftar att förklarar mäns våld.

Det finns omfattande forskning om hur män framställer partnervåld, men forskningen om gärningspersoners framställningar av våld i familjerelationer är begränsad i både nationell och internationell kontext. På grund av denna kunskapslucka ämnar studien att besvara hur gärningspersoner för mord inom nära relationer, både inom familjerelationer och inom parrelationer, framställer sitt våld. Studien avser även att jämföra hur gärningspersoner med olika relationer till offret framställer våldet. Det är möjligt att det föreligger skillnader mellan gärningspersoners framställningar för mord inom familj- och parrelationer, eftersom mord i parrelationer ofta sker till följd av avundsjuka och en upplevd kontroll över kvinnan (Selin & Öberg, 2019:7). Framställandet av mord i familjerelationer och parrelationer skiljer sig därför troligtvis åt, eftersom motiven bakom morden antagligen är olika.

För att analysera gärningspersoners framställningar av mord i nära relationer applicerar studien Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker och Scott och Lymans (1968) teori om *accounts* i en svensk kontext. Studien ämnar att bidra med ny betydelsefull

kunskap och en ökad förståelse för gärningspersoners framställningar av mord i nära relationer. Denna förståelse kan bidra till utvecklandet av förebyggande åtgärder mot dödligt våld i nära relationer.

1.1 Syfte & frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur dömda gärningspersoner som begått mord på en närstående framställer det misstänkta våldet och dess omständigheter i polisförhör. Syftet uppnås genom en riktad kvalitativ innehållsanalys av polisförhör med misstänkta.

Gärningspersonernas framställningar av våldet ska även jämföras mellan gärningspersoner med en familjerelation till offret och gärningspersoner med en parrelation till offret, för att undersöka eventuella likheter och skillnader. Framställningarna ska analyseras med avstamp i Sykes och Matzas (1957) teori om de fem neutraliseringsteknikerna och Scott och Lymans (1968) teori om *accounts*. Studien utgår från ett breddat perspektiv på våld i nära relationer för att analysera eventuella skillnader i hur våldet framställs i en svensk kontext. Utifrån detta syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Vilka neutraliseringstekniker och *accounts* används i polisförhör av misstänkta som dömts för mord i nära relationer?
- Hur används neutraliseringstekniker och *accounts* i polisförhör av misstänkta som dömts för mord i nära relationer?
- Skiljer sig användningen av neutraliseringstekniker och *accounts* mellan misstänkta som har en familjerelation till offret från de som har en parrelation till offret, och isåfall hur?

1.2 Avgränsningar

Studien avgränsas till hur morddömda i polisförhör framställer det misstänkta mordet innan de blivit dömda, vilket innebär en avgränsning till brott där dödligt våld förekommit. Studien följer Åklagarmyndighetens (u.å.) definition av mord som innebär en handling där en person avsiktligt berövar en annan person livet. Studien ska undersöka hur gärningspersoner framställer brott där de av rättsväsendet bedömts haft uppsåt och inga förmildrande omständigheter identifierats som hade kunnat motivera vållande till annans död eller dråp. Studien utgår därför enbart från brottskategorin mord. Utöver detta avgränsas studien till en typ av gärningsperson; gärningspersoner i nära relationer, där nära relationer syftar på både

familjerelationer och parrelationer. Gärningspersonens relation till offret delas således upp i två kategorier, i enlighet med NCK:s definition (2023), för att möjliggöra en analys av eventuell skillnad mellan gärningspersonens framställningar av mordet vid olika relationer till offret. Samtliga gärningspersoner i denna studie är män, vilket grundas i att det enbart var förhör med manliga gärningspersoner under tidsperioden som kunde begäras ut. Empirins könsfördelning beror därför inte på en avgränsning. Empirin har avgränsats till år 2023 på grund av att dödligt våld i nära relationer är ett växande samhällsproblem, och studien ska därför undersöka detta i närtid. Avgränsningen till enbart ett år motiveras av studiens begränsade omfattning. Slutligen avgränsas studien till polisförhör med den mordmisstänkte för att kunna analysera hur den misstänkta gärningspersonen framställer våldet i ett tidigt utredningsskede.

2. Teori och tidigare forskning

Följande avsnitt presenterar teori och tidigare forskning inom studiens område. Studien utgår från Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker och Scott och Lymans (1968) teori om *accounts*, då dessa teorier redogör för hur gärningspersoner framställer sig själva. Teorierna kompletterar varandra genom att *accounts* bygger vidare på stora delar av teorin om neutraliseringstekniker, detta då *accounts* utöver neutraliseringsteknikerna inkluderar rättfärdiganden och ursäkten. Utifrån denna utgångspunkt kan dessa teorier kombineras för att möjliggöra djupgående analyser, och kommer därför att tillsammans stå till grund för analys av studiens empiri. Begreppen benämns på svenska, med den ursprungliga beteckningen inom parentes.

Den tidigare forskningen redogör för maskuliniteter, våldsamma mäns framställningar och forskning om hur neutraliseringstekniker och *accounts* har praktiserats. Den tidigare forskningen behandlar olika perspektiv på hur gärningspersoner framställer sitt våld och inkluderar olika grupper av offer. På liknande sätt som valet av teori kan valet av tidigare forskning möjliggöra en bred och djupgående analys och diskussion av studiens empiri.

2.1 Teori

2.1.1 Neutraliseringstekniker

“I didn’t mean it.” “I didn’t really hurt anybody.” “They had it coming to them.”
“Everybody’s picking on me.” “I didn’t do it for myself.” (Sykes & Matza, 1957:669).

Sociologerna Gresham M. Sykes och David Matza (1957) har utformat teorin om neutraliseringstekniker, och ovanstående citat är exempel på dessa tekniker. Teorin baseras på tidigare forskning om ungdomsbrottslighet och på bevis på att många gärningspersoner upplevde en känsla av skuld eller skam (Sykes och Matza, 1957:664-665). Dessa identifierade känslor problematiserade stereotypen av ungdomsbrottslingen som “a gangster in miniature” (ibid.). De har utöver detta presenterat tidigare forskning på att ungdomsbrottslingen ofta gav beundran och respekt till laglydiga personer (Sykes & Matza, 1957:665), vilket motbevisade den rådande stereotypen om ungdomsbrottslingar. Sykes och Matza (1957:667) menade att det inte var en aktiv motsättning mot samhällets normer och värderingar som gjorde ungdomar kriminella, utan snarare inläringen av kriminella handlingssätt och beteenden. Sykes och Matza (1957) utmanade således tidigare teorier som

argumenterade för att ungdomar begår brott på grund av motsättning till samhället och förklarar istället brottslighet utifrån rättfärdiganden av avvikande beteende, vilket de har benämnt som neutraliseringstekniker. Neutraliseringsteknikerna delas in i fem huvudkategorier: förnekande av ansvar (the denial of responsibility), förnekande av skada (the denial of injury), förnekande av offer (the denial of victim), fördömande av fördömnarna (the condemnation of the condemners) och åberopandet av högre lojaliteter (the appeal to higher loyalties) (Sykes & Matza, 1957:667-669).

Vid den första neutraliseringstekniken förnekande av ansvar anser gärningspersonen sig sakna ansvar för sina avvikande handlingar (Sykes & Matza, 1957:667). Gärningspersonen kan hävda att de saknar ansvar över de kriminella handlingar på grund av utomstående faktorer som är utanför gärningspersonens kontroll, som att man vuxit upp under bristfälliga uppväxtvillkor (ibid.). Gärningspersonen som på så sätt förnekar ansvar kan enligt Sykes & Matza (1957:667) liknas vid en biljardboll, som utan kontroll hjälplöst kastas mellan olika situationer. Utifrån detta synsätt internaliserar gärningspersonen synen på sig själv som ett passivt objekt, snarare än en aktiv aktör (ibid.). Detta förbereder den kriminella grunden för att avvika från det normativa systemet utan att direkt bryta mot normerna, vilket resulterar i en moralisk möjlighet att fortsätta begå brottsliga handlingar (ibid.).

Den andra neutraliseringstekniken Sykes och Matza (1957:667) beskriver är förnekande av skada som innebär att gärningspersonen upplever att det avvikande beteendet inte orsakar någon större skada, trots att det strider mot lagen. Tidigare beskriven neutraliseringsteknik, förnekandet av ansvar, bryter kopplingen mellan individen och dennes handlingar, och på liknande sätt bryts kopplingen mellan handlingar och dess konsekvenser genom förnekande av skada (ibid.). Detta exemplifieras av att gängkriminellas våld kan neutraliseras som en privat konflikt och som överenskommet mellan de involverade parterna, och att samhället därför inte behöver lägga sig i (ibid.). Ett annat exempel är vandalism, som definieras som ett "bus" där personerna vars egendom har förstörts anses ha råd att åtgärda skadan (ibid.).

Trots att individen tar ansvar för både handling och skada, kan individen genom den tredje neutraliseringstekniken, förnekande av offer, frånskriva sig själv ansvar och neutralisera handlingen genom att förneka offret (Sykes & Matza, 1957:668). Detta genom att hävda att skadan orsakats på grund av omständigheterna och att den avvikande handlingen därför inte är felaktig (ibid.). Det kan exempelvis hävdas att den avvikande handlingen skett i samband

med självförsvar, hämnd eller som ett sätt att få upprättelse, och skadan påstås därför vara rättmätig (ibid.). Gärningspersonen förflyttar sig i takt med detta till en rättvisans försvarare, samtidigt som offret förvandlas till en förövare (ibid.).

Den fjärde neutraliseringstekniken, fördömande av fördömnarna, innebär att gärningspersonen skiftar fokus från sina egna avvikande handlingar till motiv och beteende hos de som motsätter sig det brottsliga beteendet (Sykes & Matza, 1957:668). De gör detta genom att hävda att fördömnarna är hycklare, drivs av personlig illvilja eller själva begår brott (ibid.). Lagöverträdaren kan till exempel påstå att polisen är korrupt, korkad och våldsam. I takt med detta skiftar avvikaren fokus från sitt eget beteende och andras reaktioner till att attackera andra, vilket gör det lättare att undantrycka det felaktiga i sitt eget beteende (ibid.).

Slutligen redogör Sykes och Matza (1957:669) för den femte neutraliseringstekniken, åberopandet av högre lojaliteter, som innebär att interna och externa sociala kontroller neutraliseras genom att lagöverträdaren hävdar att denne offrat kraven från det större samhället för kraven för de mindre sociala grupper denne tillhör, som exempelvis vänner, familj och gäng. Lagöverträdaren tar inte nödvändigtvis avstånd från det dominerande normsystemet, utan ser sig själv snarare som fångad i ett dilemma som måste redas ut till priset av att bryta mot lagen (ibid.). Sykes och Matza (1957:669) betonar att normavvikelse kan inträffa för att andra normer som förövaren har högre lojalitet till ges företräde, och inte för att de samhälleliga normerna förkastas. Detta exemplifieras inom ungdomskriminalitet där det råder normer kring att aldrig tjalla på en kompis och på så sätt prioriteras lojalitet före lag (ibid.).

Sykes & Matza (1957:669) menar att neutraliseringsteknikerna ligger bakom en stor del av brottsligt beteende, men uppmuntrar fortsatt forskning kring hur dessa tekniker bland annat fördelas mellan kön, ålder och social klass. De menar att utvecklandet av neutraliseringstekniker kan resultera i en bredare förståelse för avvikande beteende i stort (ibid.). Hur denna teori praktiserats i forskning presenteras i avsnittet om tidigare forskning. Den ursprungliga teorin av Sykes och Matza (1957) ligger till grund för den tidigare forskningen som presenteras, och användandet av den ursprungliga teorin möjliggör jämförelser mellan studiens resultat, teori och tidigare forskning.

2.1.2 *Accounts*

Förutom neutraliseringstekniker beskriver även *accounts* hur gärningspersoner framställer avvikande beteende. *Accounts* innebär yttranden vars syfte är att förklara en oönskad eller avvikande handling, och handlar således inte enbart om brottsliga handlingar utan om generellt normbrytande beteende (Scott & Lyman, 1968). Sociologerna Marvin B. Scott och Stanford M. Lyman (1968) formulerade denna teori som svar på den makrosociologiska frågan om hur samhället fungerar, och menade att svaret finns i interaktionen mellan människor. Dessa interaktioner består huvudsakligen av verbala utbyten, och enligt Scott och Lyman (1968:46) kan en analys av hur människor samtalar och rättfärdigar sina handlingar ge insikter i hur samhället fungerar.

Scott och Lyman (1968:46) menar att *accounts* används när genomförda handlingar ifrågasätts. Mekanismer som dessa är viktiga för den sociala ordningen, då de hindrar konflikter från att uppstå genom att verbalt minska avståndet mellan handling och förväntan (ibid.). Dessa *accounts* kan skilja sig mellan olika kulturer beroende på rådande normer (ibid.). Scott & Lyman (1968:47) urskiljer trots detta två typer av *accounts*: rättfärdiganden (justifications) och ursäkter (excuses). Dessa används i denna studie för att komplettera neutraliseringsteknikerna i hur gärningspersoner framställer sitt våld.

Rättfärdiganden definieras av förklaringar där individer tar ansvar för handlingar samtidigt som de förnekar att handlingarna är negativa eller felaktiga, och hävdar således att handlingarna är positiva - trots att motsatsen åberopats (Scott & Lyman, 1968:47). Rättfärdiganden innefattar neutraliseringsteknikerna förnekande av skada och offer, fördömande av fördömare och åberopande av högre lojaliteter (Scott & Lyman, 1987:51). Förutom dessa neutraliseringstekniker är tragiska berättelser (sad tales) och självförverkligande (self-fulfillment) andra typer av rättfärdiganden. Tragiska berättelser handlar om att redogöra för ett hemskt förflutet för att förklara det nuvarande tillståndet. Självförverkligande innebär att handlingen inte anses vara felaktig för att den bidrar till aktörens självuppfyllelse (Scott & Lyman, 1968:52).

Ursäkter definieras som socialt accepterade sätt att mildra eller lindra det personliga ansvaret för en ifrågasatt gärning (Scott & Lyman, 1968:47). De olika ursäkter som Scott och Lyman

(1968:47) utformat är hänvisning till olyckor (appeal to accidents), avsaknad av kunskap och fri vilja (appeal to defeasibility), biologiska drivkrafter (appeal to biological drives) och syndabockar (scapegoating). Gärningspersoner som hänvisar till olyckor mildrar sitt ansvar över en situation genom att skylla på att händelsen inträffat på grund av en olycka (ibid.). Avsaknad av kunskap och fri vilja innebär bland annat att hävda brist på information, och om individen haft tillgång till denna hade beteendet kunnat undvikas (Scott & Lyman, 1968:48). Gärningspersonen kan hävda att "I did not *know* that I would make her cry by what I did." (ibid.). Denna kategori av ursäkter handlar även om att uttrycka hur handlingarna ägde rum för att gärningspersonens vilja inte var helt fri, vilket gärningspersonen kan hävda genom att åberopa tvång eller otillbörlig påverkan som inverkat på den fria viljan. Berusning och sinnesrubbing är exempel på tillstånd där både vilja och information kan vara begränsad, och individen kan utifrån detta yrka på avsaknad av ansvar (ibid.). Att ursäkta sitt beteende på grund av biologiska drivkrafter förklarar Scott och Lyman (1968:49) som att yrka på att vissa biologiska faktorer bestämmer över det mänskliga beteendet, vilket exempelvis kan kopplas att vissa egenskaper är könsbundna. Individen kan exempelvis mena att "män är sådana" för att befria sig från ansvar, och på så sätt hävda att man inte har ett fullkomligt ansvar över handlingen (ibid.). Slutligen beskrivs syndabockar, vilket innebär att gärningspersonen kan hävda att beteendet är en respons till andras beteende och attityder. Scott och Lyman (1968:50) exemplifierar detta med en flicka som ursäktar sitt våldsamma beteende genom att påstå att de andra flickorna ljuger och var avundsjuka: "I was always getting into fights because some girls are vipers; they get jealous, tell lies about each other, and start trouble." (ibid.).

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Maskulinitet

Studiens empiri utgörs enbart av manliga gärningspersoner, och eftersom de flesta våldshandlingar och våldsbrott utförs av män är det av relevans att inkludera maskuliniteter i studien. Enligt den senaste statistiken om dödligt våld från Brottsförebyggande rådet är 90% av alla misstänkta för mord och dråp, män (Brå, 2024a). Raewyn Connell är en framstående forskare inom området maskuliniteter, och har publicerat omfattande forskning kring hegemonisk maskulinitet och menar att hegemonisk maskulinitet kan förklara motiv och känslor vid våld (Connell, 2002; Connell & Messerschmidt, 2005; Connell, 1996). Connell (1996) hävdar att mäns överordning av kvinnor är en central makthierarki i västvärlden, och

fysiskt våld kan användas för att upprätthålla hegemoniska ideal. Sociologen James Messerschmidt (1993) har byggt vidare på Connells teori om hegemonisk maskulinitet, och har kommit fram till att våld i parrelationer kan förklaras med utgångspunkt i idéer om mäns auktoritet och patriarkala förväntningar, som att mannen har rätt att kontrollera kvinnan. Våldet försvaras till följd av detta genom mannens upplevda rättigheter, och grundas ofta i svartsjuka och ägandeskap över kvinnan (ibid.).

Professorn i kriminologi Steve Hall (2002) ställer sig kritisk till hegemonisk maskulinitet som förklaring bakom mäns våld och menar att forskning visar på att de män som utövar mest våld inte tillhör de styrande klasserna som hegemonisk maskulinitet implicerar. Dessa män framstår snarare som hypermaskulina. Hypermaskulinitet diskuteras i sammanhang med aggression och dominans och syftar på en överdriven form av maskulinitet (ibid.).

Professorerna i psykologi Dominic J. Parrott och Amos Zeichner (2003) har genomfört en studie om hypermaskulinitet och beskriver hypermaskulinitet som ett personlighetsdrag som gör att män deltar i beteenden där de hävdar fysisk makt och dominans i interaktioner, och att detta drag främst uttrycks i interaktioner med kvinnor för att upprätthålla en macho-personlighet (Parrott & Zeichner, 2003:70). Parrott och Zeichner (2003:71) undersökte hypermaskulinitet genom analys av frågeformulär för att kartlägga huruvida män med hög grad av hypermaskulinitet har en attityd där våld är en acceptabel form av konfliktlösning, och en uppfattning om att kvinnor hotar den manliga identiteten. Resultaten av deras studie visar på att män med hög hypermaskulinitet hade betydligt högre acceptans av våld, fientlighet mot kvinnor och negativa sexuella föreställningar (Parrott & Zeichner, 2003:74). Hypermaskulinitet innebär en ökad risk för män att begå våldsbrott mot kvinnor och högt hypermaskulina män visade på en högre aggression än lågt hypermaskulina män vid provokation av en kvinnlig motståndare. Högt hypermaskulina män reagerade snabbare och mer aggressivt, vilket analyserats till en låg tröskel för hot och aggressivitet (Parrott & Zeichner, 2003:76). Hegemonisk maskulinitet och hypermaskulinitet kan därför vara förklaringar till mäns våld mot kvinnor.

2.2.2 Våldsamma mäns framställningar

Samhällsvetaren och experten inom vålds- och mansstudier Lucas Gottzén (2016) har i en svensk kontext genomfört intervjuer med våldsdömda män och analyserat hur män som utövat våld mot kvinnor framställer sitt våld. Studiens resultat visar att männen skäms över

våldet och att de inte identifierar sig som den stereotypa kvinnomisshandlaren, trots att de utsatt kvinnor för våld (Gottzén, 2016:82). Samtliga intervjuade män menade att våld mot kvinnor är samhällelligt och moraliskt förkastligt och ansåg kvinnomisshandel vara skamfyllt (ibid.). Vissa intervjuade personer ansåg inte sig själva som våldsamma personer, och många deltagare delade uppfattningen om att kvinnomisshandel inte är ett legitimerat inslag i maskulinitetsgörande och att kvinnomisshandlaren ses som en maskulin avvikare, vilket resulterade i skamkänslor (ibid.). De intervjuade gärningspersonerna skämdes på så sätt över våldet de begått inom parrelationer, många till den grad att de inte berättade om det för personer i deras närhet och skammen kopplades till rädslan att förlora sociala relationer och bli dömd som kvinnomisshandlare - något intervjuade personer som tidigare konstaterat sällan identifierade sig med (Gottzén, 2016:83). Gottzén (2016:86-87) beskriver vidare att de våldsutövande männen använde olika narrativa strategier vid framställning av våldet. Männen kunde omdefiniera våldet och redogöra för våldet som aggressionsproblem och impuls kontroll - istället för fysiskt våld (ibid.). Det var inte heller ovanligt att kontextualisera våldet, vilket innebär att mannen i samband med framställningen av våldet berättar om sina egna och offrets psykiska problem och offrets provokation (ibid.). Våldet framställs då som mindre betydelsefullt. Omdefinieringar och kontextualiseringar är narrativa strategier som möjliggör hantering av det förmodade utpekandet av den våldsamma mannen som kvinnomisshandlare (ibid.). Ett annat sätt att framställa våldet var att göra det i anknytning till skuld och skam och på så sätt fördöma sitt eget handlande. Att säga att man ångrar våldet visar på en tydlig markering av avståndstagande från det egna beteendet (Gottzén, 2016:87). Deltagarna framställde även våldet som att de inte bara ångrar det utan att de även har mått dåligt, haft sömnproblem och ångest (ibid.). Genom dessa narrativa strategier kan våldsamma män således förminska våldet för att minska risken att identifieras som en kvinnomisshandlare (Gottzén, 2016:89).

Andra forskare som analyserat våldsamma mäns framställningar är språkforskaren Rakefet Dilmon och kriminologen Uri Timor (2014) som i sin studie analyserar berättelser från 12 män som dödat sina kvinnliga partners. De kom fram till att mördarna försökte rädda sin sociala image genom att framställa sig själva positivt och offren negativt, och distanserade sig själva från ansvar (Dilmon & Timor, 2014). Dilmons och Timors (2014) studie visar på att männen försökte framställa sig själva så positivt som möjligt på bekostnad av offret, genom att de beskrev sig själva som godhjärtade, omtänksamma, stödjande och generösa, och beskrev offret som deras motsats - giriga, svekfulla, illojala och dåliga mödrar (ibid.).

Mannen framställde sig själv, kvinnan och deras relation på detta sätt för att få andra att förstå hans fientlighet mot kvinnan, och för att på så sätt kontextualisera våldet (ibid.). Konstaterandet att kontextualisering av våld är vanligt är i linje med Gottzéns (2016:86-87) resultat. Utöver detta förklaras våldet i termer av neutraliseringstekniken förnekande av offer där männen beskrev hur kvinnan provocerat dem och att de nyttjat självförsvar (Dilmon & Timor, 2014). På så sätt målade männen upp kvinnan som gärningspersonen och sig själv som offret för att distansera sig själv från ansvar. Studiens resultat visade att metoderna som de morddömda männen använde sig av var distansering, mörkläggning, övertalning och en önskan att imponera, vilka alla resulterar i ett förnekande, rättfärdigande eller ursäktande av mordet på olika sätt (Dilmon & Timor, 2014.). Dessa framställningar visar således på en distans till brotten och på avsaknad av ansvar, vilket står i kontrast till Gottzéns (2016:89) studie där gärningspersonerna visserligen neutraliserar och rationaliserar våldet, men tar ansvar över det i mycket större utsträckning.

Sociologerna Kristin L. Anderson och Debra Umberson (2001) kommer fram till liknande resultat som Dilmon och Timor (2014) om hur män framställer våld i parrelationer. Anderson och Umberson (2001:358) har genom intervjuer med 33 våldsamma män analyserat männens framställningar av våld i parrelationer, och kommer fram till att männen använde olika strategier för att framställa sig själva som icke-våldsamma, rationella och kompetenta män. Intervjupersonerna hävdade att deras kvinnliga partners var ansvariga för våldet i relationerna och konstruerade sig själva som offer för ett partiskt rättssystem (ibid.). De framställde våldet som bland annat en rationell respons till extrem provokation och förlust av kontroll, och förnekade således ansvar (Anderson & Umberson, 2001:362), vilket har likheter med Dilmons och Timors (2014) resultat.

I kontrast till tidigare nämnd forskning som fokuserar på mäns våld mot kvinnor, analyserar sociologen Martín Hernán Di Marco (2022) mäns framställningar av våld riktat mot andra män genom analyser av intervjuer med 73 mördare (Di Marco, 2022:366). Den mest förekommande strategin vid framställning av våldet var att distansera den kriminella handlingen från jaget (Di Marco, 2022:384-385). Studien visar på att distans från den kriminella handlingen kunde ske genom biomedicinska termer, offrets handlingar, gruppsyck eller samhällsliga förhållanden. Biomedicinska termer kan exempelvis omfatta psykiska sjukdomar som förklaringar (Di Marco, 2022:374). Redogörelsen för offrets handlingar innebär en förklaring av handlingar eller egenskaper hos offret som motiverade förövarnas

egna beteende (Di Marco, 2022:375). Gruppträck kan användas som strategi för att framhäva andra personers intentioner och visa på den egna bristande handlingsförmågan (Di Marco, 2022:380). Strategierna kring samhällsliga förhållanden handlar om makrosociala processer som förklaringar, såsom social exkludering, bristande tillgång till utbildning, ekonomisk marginalisering och maskulinitet (Di Marco, 2022:381). Genom dessa framställningar skapar förövarna en giltig presentation av sig själva, och legitimerar brottet utan att kompromissa med sig själva (Di Marco, 2022:384-385). Berättelserna visar således på hur män kan tillfoga våld, men ändå inte vara våldsamma; begå ett mord, men ändå inte vara en mördare (ibid.).

2.2.3 Neutraliseringstekniker och *accounts* kopplat till våld

Flera forskare har intresserat sig för att koppla neutraliseringstekniker och *accounts* till hur manliga gärningspersoner framställer mord de har begått (James & Gossett, 2017; Pettigrew, 1987; Presser, 2003; Ray & Simons, 1987). Tidigare forskning visar att användandet av neutraliseringstekniker är ett vanligt verktyg olika förövare som begått olika typer av brott använder sig av. Kriminologerna Veronyka James och Jennifer Gosset (2017) har undersökt seriemördares användning av neutraliseringstekniker, och universitetslektorn i kriminologi Mark Pettigrew (1987) har utifrån neutraliseringstekniker som teoretisk utgångspunkt analyserat hur seriemördare neutraliserar sina brott. Dessa studiers resultat visar på att användandet av neutraliseringstekniker var utmärkande för hur seriemördarna rationaliserar sitt beteende, och studierna visar att seriemördarna använde sig av åtminstone en av fem neutraliseringstekniker (James & Gossett, 2017:1121 & Pettigrew, 1987).

James och Gossetts (2017) studie visar att den vanligaste typen av neutraliseringsteknik var förnekande av offer. Denna typ av neutraliseringsteknik visade sig genom att gärningspersonen beskrev offret som ansvarig för handlingarna som ledde till deras egen död (James & Gossett, 2017:1128). Gärningspersonen kunde exempelvis hävda att de agerat i självförsvar. Förnekande av offret kunde baseras på resonemang om att offret på olika sätt förtjänade sitt öde (ibid.), detta identifierades även av Pettigrew (1987). En annan vanlig neutraliseringsteknik var förnekandet av ansvar (James & Gossett, 2017:1129). Förnekande av ansvar användes frekvent genom att inte erkänna mordet och hävda att någon annan var skyldig. Utöver detta var det vanligt att yrka på att man inte hade något minne av brotten, eller att mordet skedde i ett tillstånd av minnesförlust och att man därför inte kan beskyllas för handlingarna (James & Gossett, 2017:1129). Förnekande av ansvar identifierades även i

Pettigrews (1987) studie, där förövaren kunde hävdas vara berusad under gärningarna, och att offret var fysiskt större och borde ha kunnat försvara sig. Förnekande av ansvar och offer kombinerades således för att minska gärningspersonens ansvar, och resterande neutraliseringstekniker användes i mindre utsträckning. Väldigt få förnekade skadan, vilket kan förklaras av att det i princip är omöjligt att hävda att ingen skada skett eftersom ett lik har påträffats (James & Gossett, 2017:1129-1131). Seriemördarens framställningar som Pettigrew (1987) analyserar använde sig till skillnad från tidigare nämnd studie fördömande av fördömnarna, då seriemördaren påstod att om polisen hade varit mer effektiv hade inte så många män mördats. Seriemördaren argumenterade för att polisen har huvudansvaret för att hindra mördare, och att de ansvarar över eventuella framtida offer när de misslyckas med att uppfylla detta ansvar (Pettigrew, 1987).

Kriminologen Lois Presser (2003) har intervjuat 27 män som begått grova brott och analyserat deras framställningar av offren, ansvar och ånger. Studiens resultat var i linje med Scott och Lymans (1968) teori om *accounts* då männen antingen rättfärdigade eller ursäktade sitt våld. De kunde bland annat hävda att våldet berodde på drogmissbruk, antisociala attityder eller grupstryck (Presser, 2003:809). Presser (2003:809) kom även fram till att det var vanligt att neutralisera sina kriminella handlingar genom neutraliseringstekniker. Likt James & Gosset (2017) kunde Presser (2003:809-811) fastslå att den vanligaste metoden var förnekande och klandrande av offret. Presser (2003:810) identifierade även olika typer av offer som gärningspersonen klandrade för brottet. Exempel på en typ av offer var offer i parrelationer, där gärningspersonerna hävdade att offren bidrog till sin viktimisering genom att vara illojala och olydiga. En annan identifierad grupp av offer var de som blev offer för vad gärningspersonerna hävdade var självförsvar (Presser, 2003:810). Gärningspersonerna använde neutraliseringstekniken förnekande av skada i samband med förnekande av offer genom att utesluta offret från narrativet och minimera skadan de tillfört (Presser, 2003:820).

Sociologerna Melvin Ray och Ronald Simons (1987) har undersökt dråp- och morddömdas framställningar och kopplat dessa till *accounts*. En stor del av gärningspersonerna ansåg sig ha varit berättigade till att döda offret och menade att offret fick vad de förtjänade, vilket kopplas till rättfärdiganden (Ray & Simons, 1987:62). En annan typ av rättfärdiganden var att åberopa självförsvar, och individer som yrkade på självförsvar visade på emotionella responser genom att uttrycka ånger över händelsen (Ray & Simons, 1987:63). Majoriteten av framställningarna präglades dock av ursäkter, vilket identifierades när gärningspersonerna

uppgav olika anledningar kring varför de inte borde vara helt ansvariga för brottet. Den vanligaste ursäkten var att de var så påverkade av droger eller alkohol att “they didn’t really understand what they were doing” (Ray & Simons, 1987:64). Andra vanliga ursäkter var redogörandet för tragiska berättelser, exempel på sådana tragiska händelser kunde vara arbetslöshet, skilsmässa och ekonomisk förlust (Ray & Simons, 1987:65).

Gärningspersonerna som använde denna typ av ursäkt menade på att de var så känslomässigt upprörda av dessa stressande händelser att de varken tänkte eller agerade rationellt under brottet (ibid.). En kombination av ursäkterna om alkohol- och drogpåverkan och tragiska berättelser var vanligt (ibid.). Ytterligare bortförklaringar var att skylla handlingen på andra involverade kriminella för att inte själv ta ansvar (Ray & Simons, 1987:66).

Utifrån *accounts* har även sociologerna Diana Scully & Joseph Marolla (1984) genomfört en studie där de genom intervjuer med 114 våldtäktsdömda män analyserat männens framställningar av våldet. De dömda våldtäktsmäns berättelser om brotten täcker både rättfärdigande och ursäkter, de som förnekade våldtäkt rättfärdigade sina handlingar och de som erkände brott försökte ursäkta våldtäkten och/eller sig själva (Scully & Marolla, 1984:541). Männen som förnekade våldtäkt försökte förhandla fram en identitet och konstruera en “kontroversiell” våldtäkt, där deras beteende ansågs vara lämpligt i situationen. Dessa framställningar kopplas till förnekande av offer, då de framställer offret som förförisk eller att offret fick vad hon förtjänade (Scully & Marolla, 1984:542). Männen kunde hävda att de på grund av offrets karaktär inte kunde betraktas som våldtäktsmän, och kunde motivera detta genom att skuldbelägga offrets sexuella rykte och känslomässiga tillstånd (ibid.). De män som däremot erkände våldtäkt, uttryckte att våldtäkt är moraliskt förkastligt och förklarade sig själva och sina handlingar genom att hänvisa till yttre krafter som låg utanför deras kontroll (ibid.). Dessa krafter påstods reducera deras förmåga att agera rationellt, och enligt dem tvingade de till att utföra våldtäkten (ibid.). Två exempel på sådana ursäkter var alkoholpåverkan och psykiska problem, vilket kan återkopplas till Ray & Simons (1987:64) resultat av sin studie.

3. Metod

Följande avsnitt presenterar studiens material och metod. Studien baseras på utskrifter av inspelade polisförhör i förundersökningsprotokoll med mordmisstänkta som analyserats genom riktad innehållsanalys. Det empiriska materialet för studien utgjordes av 16 förundersökningsprotokoll, där den ena hälften av gärningspersonerna var misstänkta för mord i familjerelationer och den andra hälften var misstänkta för mord i parrelationer. I avsnittets avslutande del diskuteras studiens etiska överväganden och tillförlitlighet och dess förtjänster och begränsningar.

3.1 Material & avgränsningar

Studiens empiriska material utgjordes av utskrifter av inspelade polisförhör med misstänkta för mord i nära relationer, inom både familjerelationer och parrelationer. Utskrifter av inspelade polisförhör med misstänkt möjliggjorde analys av den misstänktes framställning av våldet och dess omständigheter, vilket är studiens analysområde. Polisförhör innehåller den misstänktes framställning av våldet i ett tidigt skede av rättsprocessen, och eftersom studien eftersträvar att analysera framställningen i ett tidigt skede är polisförhör av störst relevans. Vid analys av polisförhör bör det tas i beaktning att dessa förhör utspelas i en prekär kontext, där gärningspersonen kan framställa våldet som förmildrande för att undgå straff. Vad som är sant kan därför inte urskiljas vid tolkning av polisförhör. Detta utgör dock inget hinder för denna studie, då dess huvudfokus är hur våldet framställs, snarare än bedömningen av den misstänktes sanningshalt. Studien följer därför James och Gossetts (2017:1120) resonemang om att det är de misstänkta som berättar som är betydelsefulla, vare sig de är sanna eller falska, eftersom den misstänkte använder dessa berättelser för att presentera sig själv. Det intressanta är således vad de säger och hur de framställer våldet, och inte vad som faktiskt har hänt.

Förhör med misstänkt är en del av förundersökningsprotokoll (FUP) och för att ta del av dessa måste aktuell FUP begäras ut. Huvudregeln är att FUP:ar ska vara offentligt tillgängliga (Åklagarmyndigheten, u.å.), men vissa måste genomgå en sekretessprövning innan de kan tillhandahållas. Under en sådan prövning kan omfattande delar av informationen maskeras för att skydda integriteten hos de inblandade parterna. Detta inträffade två gånger vid insamlandet av studiens material. Den maskerade informationen påverkade inte polisförhören med den misstänkte och de kunde därför inkluderas i studien.

För att identifiera aktuella FUP:ar har den juridiska tjänsten InfoTorg använts för att först söka efter relevanta domar. Infotorg samlar in svensk myndighetsinformation och möjliggör tillgång till juridisk information (Infotorg, 2024). Sökordet "mord" och en filtrering på avgöranden under perioden 1 januari – 31 december 2023 resulterade i 639 träffar. Dessa träffar utgjordes inte enbart av mord, utan även bland annat försök till mord, stämpling till mord, anstiftan till mord och medhjälp till mord. Det blev därför nödvändigt att göra en manuell sortering för att identifiera fall där gärningspersonen dömdes till mord, vilket gav ett resultat på 58 domar. En ytterligare manuell sortering initierades för att urskilja de fall som rörde mord i nära relationer, både inom familj- och parrelationer, vilket genomfördes genom en översikt av domarna för att fastställa gärningspersonens relation till offret. Den slutgiltiga sorteringen resulterade i 21 domar. Tio domar rörde mord inom familjen och resterande elva domar mord inom parrelationer. Därefter kontaktades tingsrätterna som utfärdat domarna för att begära ut FUP:arna för de aktuella fallen. Det slutgiltiga materialet utmynnade i 16 FUP:ar, vilket innebar ett bortfall på fem stycken. Bortfallen uppstod på grund av att tingsrätterna inte gav ut FUP:en elektroniskt, vilket medförde stora ekonomiska kostnader. Den slutgiltiga empirin bestod av åtta fall där gärningspersonen hade en familjerelation till offret, och åtta fall där gärningspersonen hade eller hade haft en romantisk relation till offret.¹ Antalet bör betraktas som rimligt med hänsyn till studiens begränsade omfattning. I studien har således samtliga förundersökningsprotokoll utifrån inkluderingskriterierna mord, 2023, nära relation, dömd, gratis och elektroniskt valts ut. Samtliga gärningspersoner är män och offren är fruar, flickvänner, sambos, expartners, mammor, pappor, söner, syskon, systemsöner, morbröder och mormödrar.

Studien utgår från en deduktiv metodologisk ansats och urvalet genomfördes därför målstyrt, vilket innebär att empirin valdes ut för att göra det möjligt att besvara de aktuella forskningsfrågorna (Bryman, 2018:498). De aktuella forskningsfrågorna utgår i denna studie från Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker och Scott och Lymans (1968) teori om *accounts*. De nämnda inkluderingskriterier har utformats för att empirin ska kunna besvara studiens forskningsfrågor.

¹ Processen för hur studien resulterade i 16 fall tydliggörs genom ett flödesdiagram, se bilaga A.

3.2 Analyismetod: Riktad kvalitativ innehållsanalys

Studiens empiriska material har analyserats genom riktad innehållsanalys. En riktad innehållsanalys följer en strukturerad process där forskaren identifierar centrala begrepp som kodningskategorier utefter befintlig teori (Hsieh & Shannon, 2005:1281), och analysmetoden korresponderar således väl med studiens deduktiva ansats. Forskaren skapar utefter vald teori kategorier för att sedan koda in materialet utefter dessa förutbestämda kategorier.

Kategorierna skapades därför utefter Sykes och Matzas (1957) teori om neutraliseringstekniker samt Scotts och Lymans (1968) teori om *accounts*. Materialet lästes igenom noggrant och de misstänkta förklaringar till våldet noterades, för att sedan kodas in i tabeller utefter tidigare nämnda teorier. Den första tabellen utgår från neutraliseringsteknikerna med följande kategorier: förnekande av ansvar, förnekande av skada, förnekande av offer, fördömandet av fördömnarna och åberopandet av högre lojaliteter. Teorin om *accounts* delas upp i rättfärdiganden och ursäkter, och därför har två tabeller utefter dessa utformats. Tabellen om rättfärdiganden innehåller kategorierna förnekande av offer, förnekande av skada, fördömandet av fördömnarna, åberopandet av högre lojaliteter, tragiska berättelser och självförverkligande. Tabellen utifrån ursäkter består av kategorierna olyckor, avsaknad av kunskap och fri vilja, biologiska drivkrafter och syndabockar.

Noteringar som inte passar in i de fördefinierade koderna kan tilldelas nya koder, vilket möjliggör en nyanserad analys (Hsieh & Shannon, 2005:1282). Detta kan dessutom möjliggöra en problematisering av vald teori. Det okodade materialet kan även tänkas tillhöra en underkategori av de befintliga kategorierna (ibid.). Det skapades därför en ytterligare kolumn i tabellerna för förklaringar som inte passade in under kategorierna. Detta för att genomföra ytterligare analys om de aktuella förklaringarna ska tilldelas en egen kategori eller ingå i underkategorier. Dessa noteringar har resulterat i studiens egna fynd som inte passar in under neutraliseringstekniker eller *accounts*.

Förutbestämda koder anses enligt Hsieh och Shannon (2005:1282) inte vara till nackdel för studiers tillförlitlighet så länge forskaren inte bedömer att kodningen påverkas av förutfattade meningar vid identifiering av relevant text i materialet. Om forskaren däremot är osäker på huruvida förutfattade meningar kan påverka analysen, rekommenderas man att primärt markera relevant text utan att genomföra någon kodning av materialet, för att sedan genomföra en mer noggrann kodningsprocess (ibid.). Med tanke på att denna studie utgår

från Sykes och Matzas (1957) definition av neutraliseringstekniker samt Scott och Lymans (1968) definition av *accounts*, ansågs inte subjektiva förutfattade meningar vara ett problem då kategorierna följde teorier och således inte utformats av denna studies författare. Vidare betonar Hsieh och Shannon (2005:1282) risken att forskaren kan komma att manipulera data för att få den att passa in i de teoretiskt utformade kategorierna för att bekräfta aktuella teorier. Denna risk bör beaktas vid forskningsprocessen under riktad innehållsanalys och forskaren ska vara transparent i tolkningsmomentet (ibid.). Forskaren bör dessutom vara öppen och tydlig med hur materialet analyserats för att undvika snedvridning av resultat, för att minska riskerna med det deduktiva angreppssättet (Hsieh & Shannon, 2005:1283). Dessa risker har tagits i beaktning under utformandet av denna studie, och stegen för den riktade innehållsanalysen har noggrant efterföljts och tabeller har utformats som senare presenteras. Tabellerna möjliggör både en visualisering av hur ofta teknikerna förekommer och en översikt av jämförelser mellan fallen.

3.3 Etiska överväganden och studiens tillförlitlighet

Ett genomtänkt och kontemplativt etiskt förhållningssätt och agerande är av grundläggande betydelse i utformandet av studier, och denna studie efterföljer därför Vetenskapsrådets (2017:8) regler kring forskning. Dessa regler säkerställer att vetenskapligt arbete uppfyller samhällets etiska normer och värderingar (ibid.). Forskare ska bland annat redovisa metoder och resultat öppet och forskningen ska bedrivas utan att skada andra människor (ibid.). Studien tar dessa principer i beaktning genom att presentera tabeller och citat och anonymisera materialet. Utöver Vetenskapsrådets (2017) allmänna regler för god forskning följer denna studie även grundläggande etiska frågor som rör anonymitet, konfidentialitet och integritet (Bryman, 2018:170). Utifrån dessa frågor tar studien hänsyn till att deltagarna inte ska lida skada eller kränkas (ibid.).

Förhörsmaterial som empiriskt material innebär inte ett explicit godkännande ur ett samtyckesperspektiv. Studiens empiriska material är officiella dokument från en statlig myndighet, vilket innebär att förundersökningsprotokoll omfattas av Sveriges offentlighetsprincip (Åklagarmyndigheten, u.å.). Det bör därför anses vara försvarbart att bedriva forskning inom detta område, även om det inte finns uttryckligt samtycke. Användandet av materialet bör dock ta hänsyn till parternas integritet. Forskaren bör vidta åtgärder för att den insamlade informationen används på ett etiskt korrekt sätt genom att

respektera berörda individers integritet, vilket kan säkerställas genom anonymisering av data (Bryman, 2018:170). Denna typ av material väcker även frågan kring huruvida det är etiskt att använda information som samlats in för ett annat syfte. Materialet utgör en viktig källa för att möjliggöra förståelse för brottsmönster, vilket motiverar att använda materialet trots att det inte samlats in för forskningssyfte. De transkriberade förhören kan därför vara försvarbara utifrån behovet att utveckla brottsförebyggande strategier och inom ramen för offentlighetsprincipen. Utöver detta bör hanteringen av materialet ske i enlighet med nämnda etiska riktlinjer, vilket möjliggör användandet av material som inte primärt skapas i forskningssyfte. En viktig riktlinje är, som tidigare beskrivet, anonymisering av data. I denna studie innebär detta att den mordmisstänktes identitet förblir okänd för externa parter, vilket uppnås genom modifiering av namn och avlägsnande av särskiljande detaljer som kan identifiera individen (Bryman, 2018:171). Det empiriska materialet är litet till antal och det kan därför föreligga en risk, trots anonymisering, att utomstående identifierar aktuella FUP:ar. Det är dock viktigt att beskriva studiens tillvägagångssätt för att studien ska uppnå så hög reliabilitet som möjligt, men för att minska risken för identifiering utlämnas inte mer än nödvändig information.

Studiens reliabilitet kan kopplas till att materialet analyseras utifrån en transparent kvalitativ innehållsanalys (Bryman, 2018:377), där forskaren konkret kan beskriva hur urval och kodningsschema genomförts, vilket förenklar replikationer (Hsieh & Shannon, 2005:1282). Analysmetoden beskrivs därför som objektiv med hög reliabilitet, då upprepade mätningar bör ge liknande resultat, vilket bidrar till studiens tillförlitlighet (Bryman, 2018:72). Innehållsanalysen är av riktad karaktär och utgår från förutbestämda kategorier som utformats utefter neutraliseringstekniker och *accounts*, vilket minskar risken för subjektivitet och bidrar möjligheten till att replikera studien.

Studien eftersträvar att även uppnå hög validitet, vilket kopplas till huruvida slutsatserna hänger ihop med undersökningen eller inte (Bryman, 2018:72). I kvalitativa undersökningar aktualiseras intern validitet, där det ska finnas en tydlig överensstämmelse mellan observationer och teori (Bryman, 2018:465), vilket korresponderar med denna studie där observationerna har en tydlig koppling till aktuella teorier genom en deduktiv ansats.

3.4 Metodens förtjänster och begränsningar

Studien avser att undersöka hur mordmisstänkta framställer våld och dess omständigheter och är därmed av kvalitativ karaktär. Kvalitativ forskning möjliggör fördjupade kunskaper om specifika fall, och resultatet åsyftas inte att generaliseras (Bryman, 2018:484). Studien utgår från en deduktiv ansats där det empiriska materialet har valts ut för att besvara frågeställningarna, och urvalet är därför målstyrt. Ett målstyrt urval kan, som med kvalitativ forskning, inte generaliseras (Bryman, 2018:496). Med hänsyn till att studien inte eftersträvar en generalisering är detta inte någon nackdel. Om studiens syfte däremot hade varit att generalisera hur mordmisstänkta framställer våld, hade ett kvantitativt tillvägagångssätt varit bättre lämpat (Bryman, 2018:484). Det kvalitativa förfarandet möjliggör djupdykningar i materialet och studiens 16 fall har således kunnat analyseras på djupet.

Som tidigare diskuterats utgår studien från polisförhör där de mordmisstänkta befinner sig i en prekär situation och kontexten bör därför tas i beaktande vid analys av materialet. Utöver situationen som de analyserade mordmisstänkta befinner sig i bör det även tas i beaktning att studiens resultat potentiellt hade sett annorlunda ut om de misstänkta hade hörts i andra sammanhang. Om gärningspersonerna exempelvis istället hade intervjuats några år in på sina fängelsestraff, möjligtvis efter att de hade genomgått terapi, hade resultaten kunnat se annorlunda ut. Detta då terapi skulle kunna påverka gärningspersonerna att ta mer ansvar för sina handlingar. Intervjuer med gärningspersoner för mord i nära relationer innebär dock en svåråtkomlig målgrupp. Med hänsyn till studiens begränsade omfattning och att studiens syfte är att undersöka hur gärningspersoner i ett tidigt skede framställer mordet, är analys av polisförhör av störst intresse.

Slutligen kan studiens analysmetod diskuteras. Hsieh och Shannon (2005:1285-1286) skiljer mellan konventionell, riktad och summerande innehållsanalys där de viktigaste skillnaderna handlar om hur initiala koder utvecklas. I en konventionell innehållsanalys skapas kategorierna genom att analysera den insamlade datan, och utgår således från den tillgängliga informationen där forskaren identifierar teman och mönstren som finns i materialet (ibid.). I det summerande tillvägagångssättet analyseras datan utifrån enskilda ord och inte som en helhet (ibid.). Den riktade innehållsanalysen är därför av störst relevans för denna studie, eftersom kategorierna definierats innan och under analysen av data, och koderna har härletts från teori (Hsieh & Shannon, 2005:1286).

4. Analys

I följande avsnitt analyseras studiens empiri med utgångspunkt i neutraliseringstekniker och *accounts*. En fallöversikt över empirin presenteras i bilaga B. Samtliga neutraliseringstekniker och rättfärdiganden analyseras. Inom ursäkter analyseras alla utom biologiska drivkrafter, då denna typ av ursäkt inte identifierats i materialet.

Tre av 16 gärningspersoner förnekar inblandning i brottet. Martin förnekar brott och uppger enbart "ingen kommentar" i förhör och Håkan förnekar all inblandning i sin flickväns död. Martin och Håkan analyseras därför varken utifrån neutraliseringstekniker eller *accounts*. David förnekar på liknande sätt att han varit inblandad i sin frus död, men fördömer fördömarna och analyseras därför enbart utifrån denna neutraliseringsteknik.

4.1 Neutraliseringstekniker

I tabellerna nedan presenteras förekomsten av neutraliseringstekniker för gärningspersoner inom både familj- och parrelationer. Detta ger läsaren en överblick över vilka tekniker som använts mest frekvent och vilka som kombineras.

Tabell 1. Användning av neutraliseringstekniker, mord inom familjerelationer

Fall	Förnekande av ansvar	Förnekande av skada	Förnekandet av offer	Fördömandet av fördömarna	Åberopande av högre lojaliteter
Martin					
Oscar	x		x		
Emil	x		x		
Villhelm	x		x	x	x
August	x				
Gunnar	x		x	x	
Peter	x	x			
Frank	x		x		

Tabell 2. Användning av neutraliseringstekniker, mord inom parrelationer

Fall	Förnekande av ansvar	Förnekande av skada	Förnekandet av offer	Fördömandet av fördömarna	Åberopande av högre lojaliteter
------	----------------------	---------------------	----------------------	---------------------------	---------------------------------

Anders	x		x		
Jens	x	x	x		
Albin	x	x	x		
Rickard	x		x		
Håkan					
Max	x	x	x	x	
Mikael	x	x	x		
David				x	

4.1.1 Förnekande av ansvar

Neutraliseringstekniken förnekande av ansvar användes av 13 gärningspersoner för mord i nära relationer. Gärningspersonerna i studien har förnekat ansvar genom att hänvisa till psykisk ohälsa, konflikter, dålig uppväxt och att man inte varit i kontroll över sitt agerande. Dessa kategorier analyseras nedan.

Psykisk ohälsa

Sykes och Matza (1957:667) inkluderar inte uttryckligen psykisk ohälsa inom förnekande av ansvar, men utifrån deras definition av denna teknik kan psykisk ohälsa analyseras som en utomstående faktor som är utanför förövarens kontroll. Genom att hänvisa till psykisk ohälsa kan gärningspersonen förflytta ansvaret från sig själv till sjukdomen, och på så sätt yrka på att den psykiska ohälsan är en omständighet som påverkat en till handling. Åtta gärningspersoner förnekade ansvar genom att hävda att de haft någon typ av psykisk ohälsa, som depression, ångest och att brottet skedde under en period då de befann sig i ett dåligt psykiskt tillstånd. Gärningspersonen distanserar sig på så sätt från ansvar och ser sig själv som ett passivt objekt (Sykes & Matza, 1957:667). Några exempel på hur gärningspersonerna beskriver psykisk ohälsa är Anders som berövat sin hustru livet och hänvisar till psykisk ohälsa genom att säga "Jag var i ett psykiskt tillstånd som inte var bra.", Rickard som berövade sin hustru livet under pågående separation livet hävdar "Jag är inte alls en våldsam kille men de här två tre veckorna har brutit ner mig psykiskt" och "Jag vill bara förtydliga att det som hände den aktuella dagen det ägde rum när jag var i värsta tänkbara mentala tillståndet.". Peter hävdar att han ouppsåtligen berövat sin son livet och hänvisar till psykisk ohälsa genom att uttrycka "Jag har haft mina perioder med depressioner. Det har varit en

period nu som varit dålig.” Slutligen, Frank som dödade sin pappa som berättar att han länge lidit av psykisk ohälsa “Ja. Har länge mått... Varit rätt nere. Det här började ju redan när jag var... Ja i högstadiet.”.

Konflikter

Sju av 16 gärningspersoner framställer sin relation till offret som turbulent och präglad av konflikter. Utifrån förnekande av ansvar kan konflikter analyseras som en känslomässig påverkan som kan resultera i impulsivitet, och mordet kan därför grunda sig på ett impulsivt agerande som präglas av starka känslor som ilska eller rädsla. Gärningspersonen kan på så sätt förneka ansvar genom att hänvisa till utomstående faktorer som är utanför gärningspersonens kontroll resulterat i mordet. Att hänvisa till konflikter kan dock samtidigt argumenteras för att vara ett sätt att ta ansvar för handlingen, då man genom att förklara att man bråkar visar på viss inblandning. Konflikter kommer i denna studie att analyseras som ett sätt att förneka ansvar, men det bör noteras att denna typ av förnekande av ansvar kan problematiseras.

Ett tydligt exempel på framställandet av mordet som att det skett till följd av en konflikt är Rickard som berövade sin fru livet. Rickard förklarar hur hans fru personlighetsförändrats och att deras relation under lång tid varit dålig och att detta ledde till mordet, vilket citatet nedan visar:

“Det var ilska i mitt sinne. Allt från de senaste två-tre veckorna byggdes upp och det var en laddning som eldade på ilskan som jag upplevde som fick mig att göra vad jag gjorde.”

De övriga gärningspersonerna förklarar på liknande sätt att de befunnit sig i turbulenta relationer. Kopplat till förnekande av ansvar kan gärningspersonen genom dessa förklaringar analyseras utifrån att de på så sätt hävdar att mordet skett utanför deras kontroll, då mordet inträffat till följd av en konflikt. Framställningarna om relationerna som konfliktfyllda kan kopplas till förnekande av offer, då offret målas upp som delaktig i handlingen. Detta kan dessutom kopplas till syndabockar som kommer att diskuteras senare.

Dålig uppväxt

Ett annat sätt att förneka ansvar är att hänvisa till dåliga uppväxtvillkor (Sykes & Matza, 1957:667), vilket två gärningspersoner gör. Frank beskriver att han under sin uppväxt haft en dålig relation till sin pappa, och att detta varit en anledning till att Frank dödade honom. Emil berättar att han under uppväxten blivit fysiskt och psykiskt misshandlad av sina föräldrar och att hans bror vid flera tillfällen svikit honom, och han har därför bestämt sig för att döda sin mamma och bror. Han beskriver hur han på grund av vad han utsatts för under sin uppväxt hatar sin familj. Detta visar på att Frank och Emil vuxit upp under bristfälliga uppväxtvillkor och således förnekar ansvar (ibid.), vilket även kan analyseras utifrån förnekande av offer då de genom dessa förklaringar skuldbelägger offren. Förnekande av offer diskuteras senare.

Utanför egen kontroll

Tre gärningspersoner framställer på olika sätt mordet som att de inte var i kontroll över sitt agerande, vilket kan analyseras utifrån att de framställer sig själva som passiva objekt snarare än aktiva aktörer för att distansera sig själva från ansvar (Sykes & Matza, 1957:667). Albin som dödat sin sambo och Mikael som dödat sin fru uttrycker explicit att de tappade kontrollen, och Rickard menar att "djävulen tog över, jag tänkte inte", vilket kan analyseras utifrån att han på så sätt inte han inte var i kontroll över situationen.

4.1.2 Förnekande av skada

Neutraliseringstekniken förnekande av ansvar förekom i fem av 16 fall för mord inom nära relationer. Gärningspersonerna förnekade skada genom att hänvisa till självförsvar, vårdslöshet och förminskande av skadan.

Självförsvar

Självförsvar kan kopplas till Sykes och Matzas (1957) definition av förnekande av skada då denna typ av framställning förminskar eller förnekar skada. Självförsvar innebär ett rättfärdigande av mordet och skadan anses rimlig av gärningspersonen, trots att det går mot lagen (Sykes & Matza, 1957:667). Gärningspersonerna som framställde våldet som en följd av självförsvar framställde sig själva som att även sakna uppsåt för mord. Ett exempel på detta är Mikael som minimerar skadan genom att hävda att han knuffat sin partner för att skydda sig själv. Det är först när förhørsledaren berättar att det finns bevis på att han strypt henne som han förklarar hur han förlorat kontrollen, att det blev svart och hur han aldrig hade

upsåt till att döda henne. Han förnekar således skadan. Självförsvar kan även kopplas till förnekande av offer, vilket kommer att analyseras i nästa avsnitt.

Förminskande av skadan

Ett ytterligare sätt att förneka skadan som identifierades i studiens empiri var att på olika sätt förminska skadan. Peter, som har dödat sin son, erkänner mord i första förhöret för att senare förneka mord och istället erkänna vållande till annans död. Detta innebär att han inte förnekar skadan i sig, men han förminskar skadan när han erkänner vållande till annans död istället för mord. Peter kan genom denna förklaring därför argumenteras för att bryta kopplingen mellan sin handling och handlingens konsekvenser (Sykes & Matza, 1957:667), vilket blir ett sätt att förneka skadan han åsamkat. Ett annat exempel på förminskande av skada är Albin som förklarar att han hade sina händer på offrets hals och att hon slutade röra på sig, men som inte uttrycker att han faktiskt ströp henne till döds. Detta kan tolkas som ett sätt att förneka och förminska skadan eftersom han inte erkänner att han ströpt henne.

Förminskande av skadan kan även kopplas till vårdslöshet, där man förminskar skadan genom att yrka på att man saknat uppsåt. Ett exempel på detta är Max som beskrev att han knuffat offret och inte förstod att knuffen skulle leda till hennes död. Att minimera skadan på detta sätt bryter kopplingen mellan handlingen och dess konsekvenser som Sykes och Matza (1957:667) beskriver, då förklaringar kopplat till förminskande av skadan och vårdslöshet innebär ett yrkande på att handlingen inte syftade till ett dödande.

4.1.3 Förnekande av offer

Neutraliseringstekniken förnekande av offer förekom i tolv av 16 fall. I majoriteten av fallen framställs våldet som ett svar på provokation, och några framställer våldet som självförsvar. Gärningspersonerna målar även upp offret i dåligt ljus, vilket har tydliga kopplingar till framställandet av offret som en syndabock som diskuteras i 4.3.2.

Självförsvar och provokation

Gärningspersonerna förnekar offret genom att bland annat hävda att de på grund av provokationen var tvingade att begå brottet. Det var vanligt att hänvisa till en avsaknad av uppsåt till mordet och att gärningspersonen enbart redogjorde för hur offret slagit och hotat gärningspersonen. Utifrån denna förklaring användes våldet i syfte att försvara sig själv. För

att exemplifiera detta framställer Jens, som mördade sin flickvän, våldet som självförsvaret genom att beskriva hur offret hotat honom med kniv som han sedan tog tag i för att skydda sig själv. Han förklarar det som att "Hon gör ett vansinnesryck med handen och jag orkade inte hålla emot så jag tappade greppet om handen och handen tjongade upp som en fjäder så hon fick kniven i halsen." Detta visar tydligt på Sykes och Matzas (1957:668) beskrivning av att gärningspersonen hävdar att skadan är en konsekvens av kringliggande omständigheter och att handlingen därför inte är fel. Sykes och Matza (1957:668) beskriver även att ett förnekande av offer används genom att framställa skadan som rättmätig. Ett tydligt exempel på detta är Emil som mördade sin mamma och bror för att hämnas. Han menade att han blivit fysiskt och psykiskt misshandlad hela sitt liv och att de förtjänade att dö, vilket nedanstående citat påvisar:

"[...] jag ville bara...kan väl säga att anledning A är att jag ville liksom lämna ett, hur ska jag förklara, jag ville se till att mina familjemedlemmar aldrig skulle kunna vara lyckliga, för jag tyckte inte de förtjänade det och jag ville också fria mig själv från årtal av bitterhet som min familj har orsakat mig."

Genom att framställa våldet på detta sätt förflyttas fokuset från gärningspersonen genom att anklaga offret för delaktighet, och att offret på något sätt förtjänat att dö. Detta har kopplingar till Sykes och Matza (1957:668) som förklarar hur handlingen framställs som att den skett i samband med hämnd eller upprättelse, vilket är ett sätt att förneka offret. Anders, som mördade sin fru, beskriver hur hans fru provocerat honom och att det resulterade i mordet: "När vi gick och la oss så provocerade hon mig med olämpliga ord. Så jag var nödgad till det." Mikael, som dödade sin fru, framställer våldet som ett svar på en lång period av provokation. Han förklarar att han förlorade kontrollen och att allt blev svart när situationen en kväll eskalerade, och att offret provocerat och hotat honom till den grad att han kände sig tvungen att fysiskt försvara sig. Han säger bland annat i förhör:

"och fortsätter och skrika och, och... jag skyndar mig backa, backa lite grann och då går hon framåt mot mig och... försökte slå igen och så har hon ju en sax i ena handen... och då eh... jag är så rädd jag är så rädd för... ja att... jag är rädd för [sonen] ligger där inne..."

Framställning av offret i dåligt ljus

En annan typ av förnekande av offer som identifierats i studien är att måla upp offret i dåligt ljus, vilket kan vara ett sätt för gärningspersonen att framställa mordet som rättmätigt. Jens beskriver sin flickvän som att hon blir argsint och misstänksam när hon är berusad, vilket hon var vid mordtillfället. Jens målar upp det som att hon innan "olyckan" anklagat honom för att vara otrogen, hotat honom och såg galen ut. Utöver detta beskriver han henne som en väldigt stark kvinna: "minst lika stark som mig om inte starkare", vilket sammantaget kan tolkas som att han försöker framställa offret som förövaren och han själv till en rättvisans försvarare (Sykes & Matza, 1957:668). Ett annat exempel är Rickard som flertalet gånger i förhör nämner att hans fru varit otrogen mot honom. Han uppger att han i telefonsamtal med anhöriga efter mordet berättar att hans fru varit otrogen och att han gjort något dåligt. Utifrån detta kan det tolkas som att han förminskar våldet genom att först säga att hon varit otrogen, för att sedan uttrycka att han gjort något dåligt och förnekar på så sätt offret då mordet framställs som ett resultat av hennes otrohet. Slutligen beskriver Mikael sin fru som att hon har ett hett temperament och att hon innan mordet var väldigt arg och såg galen ut. Som tidigare beskrivet hävdar Mikael att han blivit provocerad till den gräns att han tappar kontrollen, och att framställa henne som galen och att han försöker skydda sig själv visar på hur han förvandlar offret till ansvarig för händelsen. Utöver detta menar han att han delvis dödade henne för att skydda deras son, vilket citatet i ovanstående stycke visar på, vilket ytterligare framställer offret som en förövare och sig själv som en rättvisans försvarare.

Några gärningspersoner framställde även offret som förövare genom att beskriva hur offret förvärrade det psykiska måendet. Mikael berättar hur relationen med partnern spädde på hans stressade mående och Max hävdar att hans ångest blev värre när han umgicks med sin partner. Offren framställs således i dåligt ljus.

Som tidigare analyserat kan dåliga uppväxtvillkor som förnekande av ansvar även kopplas till förnekande av offer, eftersom gärningspersonen skuldbelägger offret. Detta kan kopplas till framställandet av offret i dåligt ljus, då våldet framställs i samband med dåliga uppväxtvillkor där offret skuldbeläggs för att ha förstört gärningspersonens uppväxt. I de identifierade fallen berättar gärningspersonerna om stökiga hemförhållanden, där de bland annat menar att de haft dåliga relationer till offren. Gärningspersonerna framställer på så sätt offren i dåligt ljus genom att skuldbelägga offret då det är offret som skapat den dåliga uppväxtmiljön, och förnekar således även offer.

4.1.4 Fördömmande av fördömarna

Neutraliseringstekniken fördömmande av fördömarna förekom sällan vid framställning av mord i studiens empiri. Totalt använde fyra av 16 gärningspersoner denna typ av neutralisering. Vilhelm, som mördat sin son och länge varit i en vårdnadskonflikt med sonens mamma, uttrycker att han saknar tillit till rättssystemet. Ett annat exempel är Gunnar som hävdar att rättsväsendet begår brott mot honom, då han menar att hans anhållande är bevis på hur alla inte är lika inför lagen och hur rättsväsendet gjort fel. Detta kan kopplas till Sykes och Matzas (1967:668) beskrivningar om hur gärningspersonen kan yrka på att fördömarna är hycklare, vilket används för att skifta fokus från sitt eget avvikande beteende. Ett annat sätt att fördöma fördömarna är att anklaga dem för att vara emot en, vilket David gör: "Alla är mot mig, polisen, åklagare, hennes familj är mot mig.", och påstår dessutom att rättsväsendet gör fel. Max blir väldigt upprörd när han anklagas för mord på sin flickvän och uttrycker:

"Det finns inte på kartan! (andas djupt) Alltså jag har väl för fan aldrig gjort... aldrig gjort nån nånting ont någonsin. Jag må ha varit utsatt för brott jag må ha varit, och en tjej dessutom! Är du inte klok?!"

Max framställer sig själv på så sätt i gott ljus genom att yrka på att han aldrig skulle skada någon, speciellt inte en kvinna, och skiftar således fokuset från sig själv till andra, vilket stämmer överens med Sykes och Matzas (1967:668) förklaring. Utöver detta kan han tolkas mena att rättsväsendet är korkat då han uttrycker att förhørsledarna inte är kloka när de påstår att han dödat offret, och även detta går i linje med Sykes och Matzas (1957:668) beskrivning av neutraliseringstekniken fördömmande av fördömarna.

4.1.5 Åberopande av högre lojaliteter

Neutraliseringstekniken åberopande av högre lojaliteter noterades bara i ett av alla sammanlagda 16 fall. Detta är inget förvånande resultat, eftersom åberopandet av högre lojaliteter kopplas till sociala grupper och visar sig mycket i ungdomskriminalitet (Sykes & Matza, 1957:669), vilket inte är fokuset för denna studie. Åberopande av högre lojaliteter kopplas inte bara till gäng utan även till familjer, och utifrån detta kan det argumenteras kring att Vilhelm, som dödade sin son, åberopar högre lojaliteter genom framställningen att han genomfört brottet för att befria sin son från lidande. Han menar att han handlat i sonens bästa intresse och befriat honom från lidande och svårigheter. Det kan således analyseras som att

han prioriterade sin son och sonens välbefinnande över lagen, vilket kan tolkas som en form av åberopandet av högre lojaliteter eftersom lojaliteten prioriteras före lagen (Sykes & Matza 1957:669).

4.2 Jämförelse av användandet av neutraliseringstekniker för mord inom familjrelationer och parrelationer

Jämförandet mellan hur gärningspersonerna framställer våldet i familjrelationer och parrelationer är intressant för att visa på skillnader och likheter mellan hur våldet framställs. Detta ligger senare till grunden för diskussionen där frågeställningen kring eventuella skillnader mellan grupperna diskuteras. Empirin visar att den vanligaste neutraliseringstekniken inom familjrelationer var förnekande av ansvar där en stor majoritet använde denna teknik. Förutom förnekande av ansvar framställde en majoritet brottet genom förnekande av offer. På liknande sätt var den vanligaste neutraliseringstekniken för framställandet av mord inom parrelationer förnekande av ansvar. Utöver detta var även neutraliseringsteknikerna förnekande av offer och förnekande av skada vanligt förekommande. Resultatet visar att gärningspersoner för mord i parrelationer förnekar skada i något större utsträckning, men det sammanlagda användandet av neutraliseringstekniker är liknande mellan grupperna. Detta innebär att gärningspersoner för mord inom familj- och parrelationer använder neutraliseringstekniker i liknande omfattning.

Framställningarna av våldet för gärningspersoner för mord inom familj- och parrelationer präglas till stor del av psykisk ohälsa. Det var däremot vanligare för gärningspersoner inom parrelationer att hänvisa till tidigare konflikter som underlag för brottet, medan det inom familjrelationer istället var vanligt att hänvisa till dåliga uppväxtvillkor som ett sätt att förneka ansvar, vilket även är ett sätt att förneka offer. Användningen av förnekande av skada skiljer de båda grupperna åt, gärningspersonen som dödade sin son framställde våldet som mindre allvarligt, medan gärningspersonerna för mord inom parrelationer istället uttryckte självförsvar och vårdslöshet. Det var bara en gärningsperson som inom familjrelationer neutraliserade brottet genom att förneka skada, vilket kan jämföras med parrelationer där det var fyra gärningspersoner som neutraliserade brott på detta sätt. Självförsvar som förnekande av skada kan även kopplas till förnekande av offer, vilket tillsammans med provokation frekvent identifieras hos gärningspersonerna inom parrelationer. Detta skiljer sig från familjrelationer där det var vanligt att förklara hur offren förtjänade att dö och hur

gärningspersonerna haft dåliga relationer till offret. Gärningspersoner för mord både inom familj- och parrelationer framställer sina offer negativt i liknande utsträckning.

Hälften av gärningspersoner för mord inom parrelationer framställer våldet genom en kombination av neutraliseringsteknikerna förnekande av ansvar, offer och skada. Detta står i kontrast till gärningspersoner inom familjerelationer där ingen gärningsperson kombinerade dessa tre tekniker. En stor majoritet av gärningspersonerna inom både familj- och parrelationer kombinerar dock förnekande av ansvar och förnekande av offer. Detta innebär att nästan alla som förnekar ansvar även förnekar offret.

4.3 Accounts

4.3.1 Rättfärdiganden

Inom rättfärdiganden ingår fyra av fem av neutraliseringstekniker och eftersom dessa har analyserats i föregående avsnitt, kommer detta stycke fokusera på användandet av tragiska berättelser och självuppfyllelse.

Nedan presenteras tabellerna över användningen av rättfärdiganden, både inom familj- och parrelationer. Likt neutraliseringsteknikerna ger dessa tabeller läsaren en överblick över hur frekventa de olika typerna av rättfärdiganden är och i vilka kombinationer de vanligtvis används.

Tabell 3: Användning av rättfärdiganden, mord inom familjerelationer

Fall	N. Offer	N. Skada	N. Fördömande	N. Lojalitet	Tragiska berättelser	Självförverkligande
Martin						
Oscar	x				x	
Emil	x				x	x
Villhelm	x		x	x	x	
August					x	
Gunnar	x		x			
Peter		x			x	
Frank	x				x	

Tabell 4: Användningen av rättfärdiganden, mord inom parrelationer

Fall	N. Offer	N. Skada	N. Fördömande	N. Lojalitet	Tragiska berättelser	Självförverkligande
Anders	x					
Jens	x	x				
Albin	x	x			x	
Rickard					x	
Håkan						
Max	x	x	x		x	
Mikael	x	x			x	
David			x			

Tragiska berättelser

Tio av 16 gärningspersoner framställde våldet i samband med redogörandet för tragiska berättelser. Gärningspersonerna redogjorde för psykisk ohälsa och ett hemskt förflutet för att förklara mordet.

Psykisk ohälsa

Gärningspersoner kan genom tragiska berättelser redogöra för ett hemskt förflutet för att förklara brottet (Scott & Lyman, 1968:52), och ett exempel på detta är att berätta om depression och problem med psykisk ohälsa. Dessa typer av tragiska berättelser var väldigt vanliga i studiens empiri, och kan kopplas till neutraliseringstekniken förnekande av ansvar som diskuterats i tidigare avsnitt. Som tidigare citerat berättar bland annat Frank att han länge varit nere, Rickard beskriver att hans mentala hälsa varit en katastrof och att han har mått väldigt dåligt under en period, Peter har haft stora problem med depression under långa perioder och Anders framställer mordet som att det skett till följd av att han varit i ett dåligt psykiskt tillstånd. Ett ytterligare exempel på hänvisandet till psykisk ohälsa är Max, som uppger "Att ha en fruktansvärt ångest är extremt krävande fysiskt.", vilket är ett sätt att framställa våldet i samband med tragiska berättelser.

Hemskt förflutet

Ett annat sätt att framställa våldet genom tragiska berättelser är att redogöra för ett hemskt förflutet, vilket bland annat Emil gör.

“[...] har de orsakat väldigt mycket psykiskt lidande i mig.. på det sättet att jag bara har eh.. samlat på mig den här bitterheten och dom negativa känslorna på insidan utan att nånsin riktigt släppa ut dom. [...] Jag, jag tror ärligt talat att jag var som en tickande tidbomb alltså.. det här var typ oundvikligt. Det enda jag ångrar med det jag gjorde om jag ska va helt brutalt ärlig så är det att jag inte gjorde det tidigare.”

Emil menar att det är år av psykisk och fysisk misshandel från sin familj som fått honom att döda sin mamma och bror. Andra exempel på tragiskt förflutet är Oscar som beskriver att han aldrig har passat in och August som berättar att han upplever att alla är emot honom, att han aldrig är hemma i sig själv och att det är någon som leker med honom. Dessa gärningspersoner redogör således på olika sätt för ett tragiskt förflutet som ska förklara det nuvarande tillståndet (Scott & Lyman, 1968:52).

Självförverkligande

Självförverkligande används av endast en gärningsperson, och det går därmed att fastställa att detta rättfärdigande används i väldigt liten utsträckning för att rättfärdiga sitt våld inom mord i nära relationer i empirin. Gärningspersonen som rättfärdigar våldet genom självförverkligande är Emil, som framställer mordet som ett sätt för honom att fria sig själv från det liv han levde. Detta kan tydligt urskiljas i följande citat:

“Ett motiv var ju hämnd så klart.. eh jag ville se till att eh, att dom.. aldrig mer skulle kunna eh leva lyckliga. Ehm.. ett annat motiv är ju att jag ville, fria mig själv från livet jag levde.”

Scott och Lyman (1968:52) förklarar att gärningspersoner kan anse handlingar vara rättmätiga om de bidrar till självförverkligande, vilket kan kopplas till detta fall där självuppfyllelsen är att fria sig själv.

4.3.2 Ursäkter

Nedan presenteras tabellerna för användningen av ursäkter för gärningspersoner för mord inom familj- och parrelationer, och som tidigare nämnt har biologiska drivkrafter inte identifierats i empirin och kommer därför inte att analyseras.

Tabell 5: Användning av ursäkter, mord inom familjerelationer

Fall	Olyckor	Avsaknad av kunskap och fri vilja	Biologiska drivkrafter	Syndabocker
Martin				
Oscar				x
Emil		x		x
Villhelm				
August		x		
Gunnar				
Peter	x	x		
Frank				x

Tabell 6: Användning av ursäkter, mord inom parrelationer

Fall	Olyckor	Avsaknad av kunskap och fri vilja	Biologiska drivkrafter	Syndabocker
Anders		x		x
Jens	x	x		x
Albin	x	x		x
Rickard		x		
Håkan				
Max	x			x
Mikael				x
David				

Olyckor

Att framställa mordet som en olycka används som strategi av totalt fem gärningspersoner. Ett exempel är Peter som inte uttryckligen förklarar att det handlar om en olycka, men han menar att han inte hade uppsåt att döda sin son och han förnekar därför mord, men erkänner vållande till annans död. Detta kan analyseras utifrån att han hävdar att mordet hänt av en olyckshändelse för att mildra sitt ansvar över situationen (Scott & Lyman, 1968:47). Ett mer tydligt exempel är Albin som dödade sin sambo, som erkänner att han tryckte på offrets hals, men uppger att han inte vet vad som hände för att sedan upptäcka att hon inte rör på sig. På så sätt minimerar han sitt ansvar över situationen genom att erkänna att han tryckt på hennes hals, men inte uttrycka att han strypt henne till döds. Detta exemplifieras genom följande dialog mellan Albin (HP) och förhørsledare (FL):

“FL – Mm. På vilket sätt trycker du på hennes hals?”

HP – Med två händer.

FL – Med båda dina händer.

HP – Båda. Ja. Jag vet inte vad händer. Sen upptäckte jag att hon inte rör sig.”

Andra framställningar av olyckor som kunde identifieras var bland annat att gärningspersonen endast lätt knuffat offret och saknat uppsåt till mord, eller att offrets knivhöggs av en olycka. Den röda tråden mellan alla identifierade framställningar av olyckor är att gärningspersonerna försöker minimera och mildra sitt ansvar för handlingen genom att exempelvis hävda att det inte var meningen att offret skulle komma till skada. Framställandet av mordet som ett resultat av en olycka leder till ett mildrande av ansvar över situationen (Scott & Lyman, 1968:47).

Avsaknad av kunskap och fri vilja

Åtta av 16 gärningspersoner ursäktande handlingen genom att hävda avsaknad av kunskap och fri vilja. Detta främst genom att hänvisa till sinnesrubbing.

Sinnesrubbing

Sinnesrubbing kan bland annat kopplas till att hävda att man hört röster som influerat en till att begå handlingen. Detta gör Emil i följande citat:

“jag var less på det livet jag, jag hade. en röst alltså en eh.. eh... nån form av eh.. övernaturlig eh.. kommunikering, hade jag.. eh.. hade jag sett det som.. som eh

meddelade mig att eh.. nånting i stil av att jag skulle fria mig själv. Och det här är nånting som jag hade uppfattat eh flera gånger eh, innan händelsen. Och eh.. jag.. så här kopplade ihop de.. med eh.. den våldsamma impulsen. Och eh då kom jag fram till att.. ehm.. det var meningen att jag skulle försöka döda min familj.”

Emil förklarar således att handlingen delvis inträffat till följd av att han hört röster som fått honom att begå mordet för att fria sig själv. Förklaringen att man hört röster använder även Anders. Utöver röster beskriver Emil hur han inte haft kontrollen över sina handlingar och jämför sig själv med en “tickande tidbomb” och att brotten var oundvikliga, vilket kan tolkas som avsaknad av fri vilja. Ett annat exempel på sinnesrubbing är Peter som förklarar hur han saknar viljestyrka när han beskriver hur “det slog slint i huvudet” vilket fick mordet på hans son som konsekvens. Vissa yrkar på sinnesrubbing genom att beskriva hur det var som att något tog över dem, som Rickard som menar att “[...] djävulen fick mig att göra detta.” och att han inte var lik sig själv mentalt och ursäktar således beteendet på avsaknaden av fri vilja. Dessa förklaringar kan på så sätt argumenteras för att vara sätt att yrka på avsaknad av ansvar, vilket går i linje med Scott och Lymans (1968:48) diskussion om ursäkter.

Berusning

Inom ursäkten avsaknad av kunskap och fri vilja förklarar Scott och Lyman (1968:48) hur förutom sinnesrubbing berusning kan användas för att förklara avsaknad av fri vilja. Denna typ av ursäkt har inte identifierats i någon stor mån, men Albin berättar att hans hjärna förstörts av missbruk och kan analyseras ursäkta brottet på så sätt.

Syndabockar

Åtta gärningspersoner framställer offren som syndabockar. Oscar, som dödade sin morbror, menar bland annat att offret och dennes familj var svåra att ha och göra med, och att han inte litade på offrets mentala tillstånd eller när offret bar jaktvapen. Framställning av offret på detta sätt kan analyseras utefter att Oscars beteendet var en respons till offrets beteende och attityder, vilket går i linje med Scott och Lymans (1968:50) definition av syndabockar som ursäkt. Förutom detta var det vanligt att yrka på att offren behandlat gärningspersonen dåligt, genom exempelvis fysisk och psykisk misshandel. Det var även vanligt att ursäkta sitt beteende på provokationer och bråk från offret, där offret på så vis framställs som en syndabock. Ett exempel på detta är Anders, som dödade sin fru för att hon provocerade

honom. Han beskrev det som att "Hon fick mig att känna att jag inte är riktig karl.", och hävdade att han därför var "nödgd" att döda henne. Detta kan analyseras utifrån att han målar upp offret som en syndabock eftersom han menar att hon förtjänade att bli dödad. Dessa framställningar används för att minska gärningspersonens skuld och ansvar över situationen. Offrets beteende förklaras som att det har föranlett dödsfallet och korresponderar därmed med Scotts och Lymans (1968:50) beskrivning om framställandet av syndabockar. Detta har stora likheter med neutraliseringstekniken förnekande av offer.

4.4 Jämförelse av användandet av *accounts* för mord inom familjerelationer och parrelationer

Inom familjerelationer var det mest förekommande att använda *accounts* i form av tragiska berättelser. I de andra typerna av rättfärdigande och ursäkter var det färre än hälften av gärningspersonerna som utnyttjade strategierna. Inom parrelationer var det vanligast att ursäkta våldet genom hänvisning till syndabockar, och det var även vanligt med hänvisningar till tragiska berättelser och avsaknad av kunskap och fri vilja.

Empirin visar att rättfärdigande mellan grupperna används i samma utsträckning. Det var dock fler gärningspersoner för mord i parrelationer som ursäktade våldet, där användandet av syndabockar utmärker sig. Studiens empiri visar på att det inte finns så stora skillnader gällande hur *accounts* används mellan grupperna, utan skillnaden är i vilken mängd de används. Analysen visar att gärningspersoner för mord inom parrelationer använder *accounts* i större utsträckning. Det var dock fler gärningspersoner för mord inom familjerelationer som framställde våldet genom tragiska berättelser. Utöver detta skiljer sig användandet av tragiska berättelser åt, där det för gärningspersoner inom familjerelationer var vanligt att beskriva en dålig uppväxt med exempelvis dåliga familjeförhållanden eller ett utanförskap i samhället. Inom parrelationer var det istället vanligt att hänvisa till perioder av psykisk ohälsa och dåligt mående innan den brottsliga handlingen. Gärningspersoner för mord inom parrelationer beskriver psykisk ohälsa i större utsträckning och förminskar skadan i större utsträckning genom att påstå att det rört sig om en olycka.

Gällande kombinationer av *accounts* visar resultatet att fler gärningspersoner för mord inom parrelationer kombinerade tragiska berättelser, syndabockar och avsaknad av kunskap och fri vilja än gärningspersoner för mord inom familjerelationer. Detta innebär att det var fler

gärningspersoner för mord inom både familj- och parrelationer som kombinerade neutraliseringstekniker än *accounts*.

5. Diskussion och slutsatser

5.1 Neutraliseringstekniker och *accounts* i polisförhör

Studien baseras på polisförhör med 16 misstänkta och senare dömda gärningspersoner för mord i nära relationer. Vid genomgång av den slutgiltiga empirin visade det sig att samtliga gärningspersoner var män, vilket inte var ett förvånande resultat då tidigare studier (Gottzén, 2013:5) visar att män till stor majoritet står för alla våldsbrott. Studien avser att undersöka hur dessa gärningspersoner använder neutraliseringstekniker och *accounts* för att framställa våldet. Forskning inom detta område kan användas för att öka medvetenheten kring riskfaktorer för våld i nära relationer vilket kan utveckla brottsförebyggande åtgärder, inom parrelationer såväl som andra familjerelaterade relationer.

Samtliga neutraliseringstekniker och *accounts*, exklusive biologiska drivkrafter, har identifierats i studien. De vanligaste sätten gärningspersonerna framställde våldet på var genom neutraliseringsteknikerna förnekande av ansvar, förnekande av offer och förnekande av skada, och genom användandet av tragiska berättelser och framställningar av offret som en syndabock. Dessa framställningar påminner om varandra, då analysen visar att syndabockar är nära förknippat med förnekande av offer, och tragiska berättelser har likheter med förnekande av ansvar. Att de ofta används i tät sammankoppling kan vara en anledning till att de var mest förekommande, vilket även kan grundas på att dessa fem strategier möjliggör ett distanserade från ansvar för handlingar som samhället anser vara normbrytande och förkastliga. Det är därför inte oväntat att gärningspersonerna känner ett behov av att försvara sig och avsäga sig ansvaret för det genomförda mordet. Studiens resultat korresponderar till stora delar med tidigare forskning om användandet av neutraliseringstekniker och *accounts* (James & Gossett, 2017; Ray & Simons, 1987; Presser, 2003), där den vanligaste typen av framställning visat sig vara att klandra offret. I denna studie var förnekande av offer den näst vanligaste framställningen, mest förekommande var förnekande av ansvar. Det bör dock betonas att tidigare forskning och denna studiens forskningsgrupper skiljer sig åt, vilket kan vara en förklaring till diskrepanserna mellan resultaten.

Neutraliseringstekniken förnekande av ansvar identifierades i studien på flera olika sätt och gärningspersonerna hänvisade till exempelvis psykisk ohälsa och konflikter. Framställandet av våld som följd av konflikter kan dock diskuteras vara ett sätt att ta ansvar, eftersom bråk

antyder att man varit delaktig till skillnad från provokation. Både förnekande av ansvar och tragiska berättelser grundades i stor del på framställningar av ett tragiskt förflutet präglad av psykisk ohälsa. Användandet av psykisk ohälsa för att framställa brottet kan ha använts för att psykisk ohälsa i dagens samhälle blir mer och mer accepterat (Westerlund, 2019). Idag möter samhället människor med psykisk ohälsa med stor förståelse (ibid.), vilket skulle kunna vara en anledning till denna typ av framställning då gärningspersonen på så sätt kan förmildra sitt ansvar och försöka få förståelse från omgivningen. Hänvisningarna till psykisk ohälsa kan dock tänkas bero på att gärningspersonen sitter i polisförhör och framställer våldet förmildrande för att undvika straff. Tidigare forskning (Seling & Öberg, 2019:46) visar dock på att gärningspersoner för dödligt våld inom nära relationer i stor utsträckning lider av psykisk ohälsa, och därför kan studiens resultat och tidigare forskning motivera till förebyggande åtgärder mot psykisk ohälsa.

Neutraliseringstekniken förnekande av offer användes främst genom att framställa brottet som ett svar på provokation och genom negativa framställningar av offret, vilket har kopplingar till framställandet av offret som syndabock. Detta står i likhet med att kontextualisera våldet (Gottzén, 2016:86-87), då en framställning av offret som förövare används för att ge en förmildrande bakgrund till mordet. När det kommer till neutraliseringstekniken förnekande av skada var det vanligt att gärningspersonerna förminskade skadan de tillfogat och beskrev självförsvar eller vårdslöshet. Användandet av förnekande av skada skiljer sig i denna studie mot tidigare forskning, exempelvis visar James och Gossett (2017:1129-1131) att den är mycket ovanlig. I denna studie identifierades användningen av förnekande av skada som vanligt förekommande i parrelationer, men inte i familjrelationer. Denna skillnad kan bland annat bero på samhällliga normer som förkastar mäns våld mot kvinnor, vilket diskuteras i nästa avsnitt.

Som tidigare nämnt användes samtliga neutraliseringstekniker och *accounts* i studiens empiri utom biologiska drivkrafter, och samtidigt användes fördömande av fördömarna och åberopandet av högre lojaliteter i mycket liten utsträckning. Biologiska drivkrafter kan kopplas till att vissa egenskaper är könsbundna, där män kan befria sig själva från ansvar genom att hänvisa till att "män är sådana" (Scott & Lyman, 1968:49). Detta kan diskuteras vara ett föråldrat synsätt som var ett vanligare tankesätt när teorin utformades, vilket kan vara en anledning till att det inte har identifierats i studien. Den begränsade förekomsten av fördömande av fördömarna och åberopande av högre lojaliteter stämmer överens med James

och Gossetts (2017) studie om hur seriemördare använder neutraliseringstekniker. En anledning till att användandet av åberopandet av högre lojaliteter inte var vanlig i denna studie kan bero på att denna typ av neutralisering ofta sker inom sociala grupper där man har lojalitet till andra (Sykes & Matza, 1957:669), vilket ställs i kontrast till gärningspersonerna i denna studie som begick brotten ensamma.

Utöver neutraliseringstekniker och *accounts* var det vanligt att gärningspersonerna i denna studie hänvisade till minnesförlust vid tidpunkten för mordet. James och Gossett (2017:1129) tolkar minnesförlust som ett förnekande av ansvar, vilket kan problematiseras. Att hävda att man inte minns innebär inte nödvändigtvis att man förnekar ansvar, eftersom man kan hållas ansvarig över en situation trots att man inte kommer ihåg den. Utöver minnesförlust var det vanligt att uttrycka ånger över sina handlingar och att man inte hade uppsåt. Detta kan dock bero på att det analyserade materialet baseras på polisförhör där de misstänkta sannolikt försöker förmildra sitt ansvar för att få så lågt straff som möjligt, och därför framställer sig själv som ångerfulla och utan uppsåt. Det kan även diskuteras handla om försök att förmildra mordet för att man inte vill stämplas som en mördare och på så sätt undvika stigmatisering.

Framställningarna av empirins 16 gärningspersoner kan bidra till förståelse för hur gärningspersoner i praktiken kan använda neutraliseringstekniker och *accounts*, vilket kan leda till problematiseringar och utvecklandet av teorier. Detta kan i sin tur motivera framtida forskning. Det bör även betonas att studien utgår från unika fall, vilket innebär att avgränsningar till andra årtal hade lett till andra resultat. Kontexten har därför troligtvis påverkat studiens resultat och för att kunna dra några större slutsatser behöver gärningspersoner framställningar av mord i nära relationer analyseras i en större omfattning kvantitativt, vilket senare diskuteras i förslag på framtida forskning.

5.2 Jämförelse av användandet av neutraliseringstekniker och *accounts* mellan gärningspersoner i familjerelationer och parrelationer

Analys av studiens empiri visar att gärningspersoner för mord inom familjerelationer och parrelationer använder neutraliseringstekniker i liknande utsträckning. Gärningspersoner för mord inom parrelationer förnekar dock skada i större omfattning. Det som skiljer framställningarna åt är användandet av *accounts*, där gärningspersoner inom parrelationer

ursäktar våldet i högre grad. Detta resultat kan kopplas till Scully och Marollas (1984) studie om våldtäktsmäns framställningar, där många gärningspersoner uttryckte att våldtäkt var moraliskt förkastligt. Många gärningspersoner för mord inom parrelationer i denna studie hävdar att de aldrig skulle skada någon, speciellt inte en tjej. Det kan därför diskuteras att de förstår att våld mot kvinnor är samhällelligt och moraliskt förkastligt och försöker distansera sig från brottet för att inte stämplas som kvinnomördare, vilken även kan förklara varför gärningspersoner för mord inom parrelationer förnekar skadan i större utsträckning. Synen på att våld mot kvinnor är förkastligt har kopplingar till Gottzés (2016) studies resultat, där män som utövat våld mot kvinnor distanserar sig från den stereotypa kvinnomisshandlaren.

En annan skillnad mellan grupperna är att gärningspersonerna för mord inom parrelationer i större utsträckning redogör för att de ångrar våldet. Även detta kan kopplas till Gottzés (2016:87) studie där män som varit våldsamma i parrelationer framställer våldet i anknytning till skuld och skam och ångrar våldet, vilket kan analyseras som ett sätt att ta avstånd från det egna beteendet. Det bör dock tas i beaktning att denna redogörelse för ånger kan kopplas till att gärningspersonerna medverkar i polisförhör, där de ännu inte blivit dömda och troligtvis vill ha ett så lågt straff som möjligt. Inom familjerelationer är det bara två gärningspersoner som redogör för att de ångrar våldet, och en av dessa har dödat sin son. Precis som att våld mot kvinnor är samhällelligt och moraliskt förkastligt bör även våld mot barn anses som oacceptabelt. Det kan därför tänkas att dessa gärningspersoner försöker ta avstånd till våldet för att våld mot kvinnor och barn är förkastligt och följaktligen framställer sig själva som ångerfulla. Detta resultat kan kopplas till Nils Christies (2001) teori om det ideala offret. Denna teori är dock inte i fokus för studien, men resultatet kan kopplas till att vissa grupper har lättare att uppnå legitim offerstatus vilket skulle kunna innebära en större benägenhet att framställa ånger vid mord på dessa grupper (Christie, 2001:47).

En tredje skillnad mellan gärningspersoner för mord inom familj- och parrelationer är att gärningspersoner för mord inom parrelationer målar upp offret som delaktig till mordet och som en syndabock i större utsträckning. Detta kan kopplas till hegemonisk maskulinitet (Messerchmidt, 1993) och hypermaskulinitet (Parrot & Zeichner, 2003:70), där män kan betrakta våld mot kvinnan som en rättighet och skuldbelägger kvinnan, vilket på olika sätt syns i studiens empiri. Detta kan bland annat liknas vid framställandet av att våldet skett till följd av provokation, där högt hypermaskulina män visar på en hög aggression vid provokation av kvinnor, vilket många gärningspersoner för mord inom parrelationer visar på.

Det kan därför diskuteras kring att många av gärningspersonerna för mord inom parrelationer hade egenskaper av hypermaskulinitet. Detta har dessutom likheter med Anderson och Umberssons (2001:362) resultat, som undersökt hur män framställer våld i parrelationer, där våldet framställs som en rationell respons till extrem provokation och förlust av kontroll. Det här kan sammantaget kopplas till att kontextualisera våldet, vilket syns i både empiri och tidigare forskning.

Trots flertalet variationer i sättet gärningspersonerna framställer våldet, visar tidigare forskning (Gottzén, 2016; Dilmun & Timor, 2014; Anderson & Umberssons, 2001; Di Marco, 2022) att många manliga våldsutövare framställer våldet på liknande sätt - oavsett offer och typ av brott. Det finns stora likheter mellan hur mördare, kvinnomisshandlare och våldtäktsmän framställer våld, och denna studie visar på att bland annat makar, söner och pappor rättfärdigar mord på liknande sätt. Tidigare forskning och studiens resultat visar även att våldsamma män i stor utsträckning hänvisar till känslomässiga problem, oavsett offer. Utöver detta visar studien på att gärningspersoner för mord inom familj- och parrelationer kombinerar olika strategier, vanligast var att kombinera förnekade ansvar, förnekande av offer, tragiska berättelser och syndabockar. Gärningspersonerna neutraliserar, rättfärdigar och ursäktar våldet således samtidigt, vilket gör det tydligt att de försöker distansera sig från ansvar över brottet i så stor mån som möjligt. Rättfärdigande och ursäktande av våldet kan dock diskuteras stå i kontrast till varandra och det kan diskuteras vara motsägelsefullt att använda dem i kombination eftersom de avser olika syften. Att rättfärdiga en handling innebär att man tar ett visst ansvar och vid ursäktande av våldet distanserar sig gärningspersonen från ansvar genom att förmildra sin skuld. Max är ett exempel på denna motsägelse då han rättfärdigar sin handling genom att yrka på att offret slagit honom, men samtidigt ursäktar mordet då han yrkar på att det skett till följd av en olycka. Studiens resultat visar även på hur rättfärdigande och ursäktande av brott kan komplettera varandra. Detta kan exemplifieras av Mikael, som rättfärdigade våldet genom att hävda att han inte slog först, och ursäktade det genom att yrka på att han blivit hotad av offret. Studiens resultat visar således på att kombinationer av rättfärdiganden och ursäkter både kan motsäga och komplettera framställningarna.

5.4 Framtida forskning

Våld i nära relationer är ett utbrett och allvarligt samhällsproblem och det är av yttersta vikt att utveckla förebyggande åtgärder för att få bukt med problemet. Studien har konstaterat att det finns mycket statistik på området, men en avsaknad av forskning på hur gärningspersoner framställer våld i nära relationer. Forskning inom gärningspersoners framställningar kan resultera i ökad medvetenhet kring riskfaktorer för våld i nära relationer, och kan följaktligen bidra till utvecklandet av effektiva brottsförebyggande åtgärder. Studien motiverar därför till mer omfattande framtida forskning om dessa gärningspersoners framställningar.

På grund av bristen på tidigare forskning om framställningar av gärningspersoner för mord inom familjerelationer har det presenterats studier med andra forskningsgrupper för att möjliggöra en djupgående analys. Studiens diskussion hade dock gynnats av ytterligare forskning på dessa specifika relationer, och därför föreslås framtida forskning om hur gärningspersoner för mord inom familjen framställer våld. Framtida forskning kan med fördel även innefatta intersektionalitet för att påvisa tydliga skillnader mellan olika grupper. I tidigare diskussionsavsnitt har liknelser till det ideala offret dragits, och framtida forskning föreslås att även utforska om gärningspersonernas framställningar skiljer sig åt huruvida offret är idealiskt eller inte.

Istället för att utgå från polisförhör kan framtida forskning utgå från intervjuer med gärningspersoner som genomgår rehabiliteringsprogram. Detta skulle minska oklarheten kring vad som uttrycks för att undvika straff och vad som uttrycks för att neutralisera, ursäkta eller rättfärdiga beteende, vilket kan underlätta brottsförebyggande arbete mot våld i nära relationer.

Källförteckning:

Anderson, K.L. and Umberson, D. (2001). GENDERING VIOLENCE: Masculinity and Power in Men's Accounts of Domestic Violence. *Gender & Society*, 15(3). s. 358–380.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2024a). *Mord och dråp*. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/mord-och-drap.html> (Hämtad 2024-05-05)

Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (u.å). *Organiserad brottslighet*. <https://bra.se/forebyggabrott/forebyggande-utifran-amne/organiserad-brottslighet.html> (Hämtad 2024-04-08)

Brottsförebyggande rådet (2024b). *Våld i nära relationer*. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> (Hämtad 2024-05-08)

Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur s. 46-60

Connell, R. W. (1996). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.

Connell, R. W. (2002). On hegemonic masculinity and violence: Response to Jefferson and Hall. *Theoretical Criminology*, 6(1). s. 89–99.

Connell, R.W. & Messerschmidt, J. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender and Society*, 19(6). s. 829–859.

Di Marco, M.H. (2022). Why? How Perpetrators of Male-Male Homicide Explain the Crime. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(1/2). s. 366-390.

Dilmon, R., & Timor, U. (2014). The Narrative of Men Who Murder Their Partners: How Reliable Is It? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 58(10). s. 1125-1149.

Dun & Bradstreet. (NA) Infotorg. <https://www.dnb.com/sv-se/produkter-och-tjanster/infotorg.html> (Hämtad 2024-04-08)

- Gottzén, L. (2016). Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 20(2).
- Hall, S. (2002). Daubing the drudges of fury: Men, violence and the piety of the "hegemonic masculinity" thesis. *Theoretical Criminology*, 6(1). s. 35–61.
- Hsieh, H. & Shannon, S.E (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9). s. 1277-1288.
- James, V. & Gossett J. (2017). Of Monsters and Men: Exploring Serial Murderers' Discourses of Neutralization. *Deviant Behavior*, 39(9). s. 1120-1139.
- Messerschmidt, J. (1993). *Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). (2023). *Våld i nära relationer*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer> (Hämtad 2024-05-05)
- Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK). (2024). *Dödligt våld i nära relationer*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/dodligt-vald/> (Hämtad 2024-05-05)
- Parrott, D.J. and Zeichner, A. (2003). Effects of hypermasculinity on physical aggression against women. *Psychology of Men & Masculinity*, 4(1). s. 70–78
- Pettigrew, M. (1987). Confessions of a serial killer: A neutralisation analysis. *Homicide Studies: An Interdisciplinary & International Journal*, Vol 24(1). s. 69-84.
- Presser, L. (2003). Remorse and Neutralization among Violent Male Offenders. *Justice Quarterly*. 20(4). s. 801-826.

Ray, M. & Simons, R. (1987) CONVICTED MURDERERS' ACCOUNTS OF THEIR CRIMES: A STUDY OF HOMICIDE IN SMALL COMMUNITIES. *Symbolic interaction*. 10(1). s. 57-70

Scott, B. M. & Lyman, M. S. (1968) Accounts. *American Sociological Review*. 33(1), s. 46-62

Scully, D. and Marolla, J. (1984). Convicted Rapists' Vocabulary of Motive: Excuses and Justifications. *Social Problems*, 31(5). s. 530–544.

Selin, H. K., & Öberg, J. (2019) Dödligt våld i Sverige 1990–2017. Brottsförebyggande rådet.

https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e1dc50/1615395172351/2019_6_Dodligt_vald_i_Sverige_1990_2017.pdf

Sykes, G. M. & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6). s. 664-670

Vetenskapsrådet. (2017). *GOD FORSKNINGSSSED*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Westerlund, L. (2019) Mer förståelse för psykisk ohälsa. *VDtidningen*. 16 januari.

<https://vdtidningen.se/mer-forstaelse-psykisk-ohalsa/> (Hämtad 2024-05-09)

Åklagarmyndigheten (u.å). *Offentlighetsprincipen*. [https://www.aklagare.se/om-](https://www.aklagare.se/om-oss/dokument/offentlighetsprincipen/)

[oss/dokument/offentlighetsprincipen/](https://www.aklagare.se/om-oss/dokument/offentlighetsprincipen/) (Hämtad 2024-05-14)

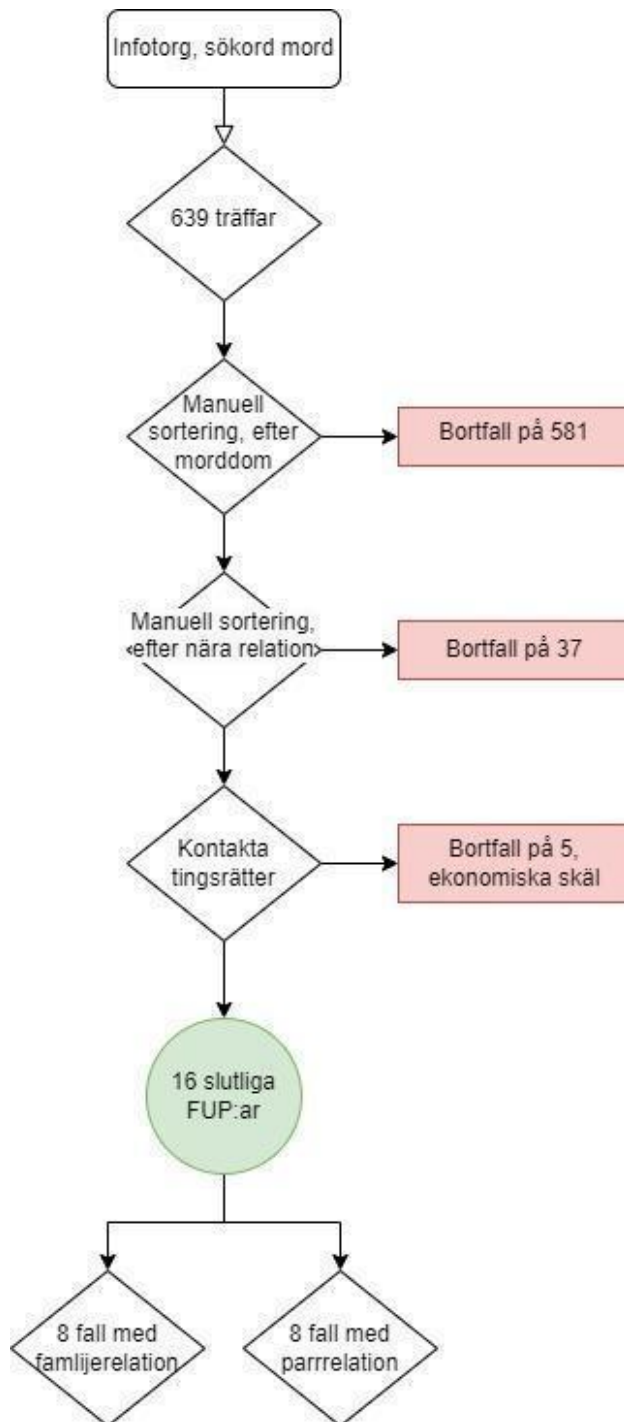
Åklagarmyndigheten (u.å). *Ordlista*. <https://www.aklagare.se/ordlista/> (Hämtad 2024-04-08)

Widlund, U. (2022). *Skyllde på varandra - döms endast för medhjälp till mord*.

<https://www.nj.se/kortnyheter/skyllde-pa-varandra-doms-endast-for-medhjalp-till-mord>

(Hämtad 2024-05-17)

Bilagor

(Flödesdiagram, Bilaga A)

Gärningspersoner för mord inom familjerelationer

Gärningsperson: Martin

Offer: Mormor

Martin har dödat sin mormor, han förnekar brott och uppger “inga kommentarer” som svar i polisförhör.

Gärningsperson: Oscar

Offer: Morbror

Oscar förnekar mord på sin morbror. Han yrkar på en rädsla för offret och provokation från offrets sida, vilket härstammar från en konflikt mellan dem.

Gärningsperson: Emil

Offer: Mamma och bror

Emil erkänner mordet på sin mamma och bror och hänvisar till en dålig uppväxt med fysisk och psykisk misshandel. Emil förklarar också att hans motiv för handlingen var en lång period av depression som han genom handlingen ville fria sig själv ifrån, och hämnd.

Gärningsperson: Vilhelm

Offer: Son

Vilhelm mördade sin son till följd av en lång vårdnadstvist med sin ex-partner. Vilhelm förnekar mord, men menar att sonen befriats från “massor av saker”.

Gärningsperson: August

Offer: Mamma

August erkänner mord på sin mamma och förklarar brottet som ett resultat av att han hört röster. August menar att han inte var sig själv under handlingen och att något försökte manipulera honom.

Gärningsperson: Gunnar

Offer: Syster och systerson

Gunnar förklarar att han genomförde brottet för att han trodde att offren var genmodifierade versioner. Detta kan tolkas som att han förnekar brott.

Gärningsperson: Peter

Offer: Son

Peter förnekar mordet på sin son, men förstår att hans agerande resulterade i sonens död och yrkar därför på vållande till annans död. Peter förklarar hur han brottats med depression och ångest och att brottet ägde rum för att det "slog slint i huvudet".

Gärningsperson: Frank

Offer: Pappa

Frank erkänner mordet på sin pappa och förklarar handlingen som något han behövde genomföra för att han känt ångest och press. Han förklarar att han varit nere länge och att det var en konstig stämning mellan honom och pappan.

Gärningspersoner för mord inom parrelationer

Gärningsperson: Anders

Offer: Hustru

Anders har berövat sin hustru livet och hävdar att hon har provocerat honom till den grad att han var tvungen att göra det. Anders säger att han inte mår bra psykiskt och att han under mordet var under ett dåligt psykiskt tillstånd. Anders erkänner först men menar sedan att han inte haft uppsåt att döda, han kommer inte ihåg varför eller hur han mördade henne.

Gärningsperson: Jens

Offer: Flickvän

Jens förnekar att han dödat sin flickvän genom att hävda att han agerat i självförsvar. Han menar på att hans flickvän var galen och att han trodde att hon skulle attackera honom med kniv och att han var rädd för henne.

Gärningsperson: Albin

Offer: Sambo

Albin erkänner att han har dödat sin sambo och beskriver det som att han har trott att de befann sig i ett spel där en av dem var tvungen att dö, och såg henne som fienden i "spelet". Albin uttrycker att hans hjärna förstörts av missbruk.

Gärningsperson: Rickard

Offer: Hustru under pågående separation

Rickard erkänner att han berövat offret livet, men menar att han inte är våldsam. Han menar att hans hustru har personlighetsförändrats och att han under en lång period blivit nedbruten psykiskt. Under mordet “tog djävulen över honom” och mordet var inte planerat.

Gärningsperson: Håkan

Offer: Flickvän

Håkan förnekar mord och menar att hon svimmade, började skaka och att skadorna uppkommit på grund av ambulanspersonal. Han menar att han inte är inblandad i hennes död och förnekar att han tillfogat henne någon skada.

Gärningsperson: Max

Offer: Flickvän

Max förnekar under många förhör att han bragt sin flickvän om livet, men erkänner slutligen att han knuffat henne mot en sten och att hon av en olycka dog. Han föste henne åt sidan som svar på att hon utdelade örfilar mot honom, och han menar att han inte hade uppsåt att skada henne och trodde inte att hon skulle skadas av försningen. Han har under och efter tillfället haft mycket ångest och varit förtvivlad.

Gärningsperson: Mikael

Offer: Fru

Mikael erkänner att han har dödat sin fru, men gjort det i nödvärn. Han menar att hans fru hade ett hett temperament och att hon attackerade honom och såg galen ut. Mikael tappade kontrollen, såg svart och kände en stark ilska. Han känner inte igen sig själv, då han ser sig själv som en person som undviker bråk. Han erkänner vållande till annans död och misshandel.

Gärningsperson: David

Offer: Fru

David förnekar att han mördat sin fru och att han är helt oskyldig och att det inte finns några bevis på att det är han som dödat sin fru. Han menar att de inte har bråkat och att han inte har kontrollerat henne och inte är svartsjuk.

(Fallöversikt, bilaga B)